

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Finanční gramotnost žáků vybraných středních škol
Financial Literacy of Students in Selected Secondary Schools

Dominika Kubcová

Vedoucí práce: doc. PhDr. RNDr. Hana Voňková, Ph.D., Ph.D.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání – Pedagogika

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Finanční gramotnost žáků vybraných středních škol potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 8. července 2022

Především bych ráda poděkovala paní doc. PhDr. RNDr. Haně Voňkové, Ph.D., Ph.D. za její vstřícný přístup a odborné rady, které mi poskytla během psaní této bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat všem školám a respondentům zapojeným do dotazníkového šetření, že mi poskytli možnost průzkum provést. V neposlední řadě děkuji svému příteli a rodině za trpělivost a podporu.

ABSTRAKT

V této bakalářské práci je věnován prostor tématu finanční gramotnosti dospívajících v úzkém propojení se vzděláváním. Teoretická část si klade za cíl finanční gramotnost blíže definovat a nabízí čtenářům vhled do finanční problematiky. V první části je nabídnuta strukturovaná definice finanční gramotnosti, dále popis jednotlivých oblastí, které se s tímto tématem pojí a představení základních strategických dokumentů pro finanční vzdělávání. Tato část práce dále rozebírá způsob začlenění finanční gramotnosti do jednotlivých rámcových vzdělávacích programů. Empirická část je věnována kvantitativnímu výzkumu pomocí dotazníkového šetření, které zjišťuje finanční gramotnost žáků vybraných středních škol. Do šetření jsou také zapojeni žáci deváté třídy vybrané základní školy. Cílem výzkumu je srovnání vědomostí o finanční problematice žáků deváté třídy základní školy s vědomostmi žáků vybraných středních škol: gymnázium, obchodní akademie (obor Informační technologie) a střední odborné učiliště (obor Elektrikář – silnoproud a Elektromechanik). Výsledky srovnávání ukazují největší shodu odpovědí u otázek zjišťujících žákův přístup k financím, kde nebyla stanovena jedna správná odpověď, ale můžeme určit, které odpovědi jsou v dané situaci vhodnější, jako například vytváření si finanční rezervy na důchod během celého života. Největší rozdíly pak sledujeme u otázek ověřujících znalosti žáků o finanční problematice. Z výzkumného šetření vyplývá, že rozdíly ve výsledcích jednotlivých středních škol jsou v řádu jednotek procentních bodů čili nejsou tak velké. Do budoucna by mohlo být přínosné jednotlivé oblasti znovu prozkoumat a zjistit, zda se finanční gramotnost žáků vybraných středních škol rozšířila vzhledem k rozvoji finančního vzdělávání.

KLÍČOVÁ SLOVA

finanční gramotnost, finance, rodinný rozpočet, bankovní produkty, finanční vzdělávání

ABSTRACT

This bachelor's thesis focuses on the topic of financial literacy of adolescents in close connection with education. The theoretical part aims to define financial literacy in more detail and offers readers an insight into financial issues. In the first part, a structured definition of financial literacy is offered, followed by a description of the different areas related to this topic and an introduction to the main strategic documents for financial education. This part of the thesis further discusses how financial literacy is integrated into the different framework curricula. The empirical part is devoted to quantitative research using a questionnaire survey to determine the financial literacy of students in selected secondary schools. The survey also involves ninth grade pupils of a selected primary school. The aim of the research is to compare the knowledge of financial issues of the ninth-grade pupils of primary school with the knowledge of the pupils of selected secondary schools: grammar school, business academy (major in Information Technology) and secondary vocational school (major in Electrician - Power and Electrical Mechanic). The results of the comparisons show the greatest consistency of answers for the questions seeking the pupils' attitude to finances, where there was no single correct answer, but we can determine which answers are more appropriate in a given situation, such as building up a financial reserve for retirement over a lifetime. The biggest differences are then observed for questions testing pupils' knowledge of financial issues. The survey shows that the differences in the results of the individual secondary schools are in the order of a few percentage points, or not so large. In the future, it might be useful to re-examine the individual areas to see whether the financial literacy of the pupils in the selected secondary schools has increased in relation to the development of financial education.

KEYWORDS

financial literacy, finances, family budget, bank products, financial education

Obsah

Úvod	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 Definice finanční gramotnosti	8
1.1 Pojmy týkající se finanční gramotnosti	9
1.1.1 Peněžní gramotnost	9
1.1.2 Cenová gramotnost	11
1.1.3 Rozpočtová gramotnost	14
2 Finanční vzdělávání	17
2.1 Měření úrovně finanční gramotnosti dospívajících i dospělé populace	17
2.1.1 Výsledky měření finanční gramotnosti dospělé populace v roce 2020	18
2.1.2 Ukazatele úrovně finanční gramotnosti v mezinárodním kontextu	18
2.2 Strategické dokumenty vymezující finanční vzdělávání v ČR	19
2.2.1 Národní strategie finančního vzdělávání 2.0 (dále Strategie)	20
2.2.2 Standard finanční gramotnosti (dále Standard)	22
2.3 Začlenění finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích programů	25
2.3.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání	25
2.3.2 Rámcové vzdělávací programy středního odborného vzdělávání	26
2.3.3 Rámcové vzdělávací programy pro gymnázia	27
EMPIRICKÁ ČÁST	29
3 Finanční gramotnost na vybraných středních školách	29
3.1 Výzkumné cíle a předpoklady	29
3.2 Metodika výzkumu	30
3.3 Výzkumný vzorek	31
3.4 Vyhodnocení dotazníkového šetření	33
3.5 Výsledné porovnání odpovědí	52
Diskuse	54
Závěr	56
Seznam použitých informačních zdrojů	58
Seznam příloh	62

Úvod

Za posledních několik desítek let se životní tempo lidstva výrazně změnilo a zrychlilo. Jako česká společnost sice žijeme svobodněji a máme tak více možností, ale zároveň máme větší odpovědnost sami za sebe a své jednání. Současné fungování světa je ovlivněno celkovou modernizací spojenou s rapidním vývojem moderních technologií, které se mimo jiné zasloužily také o rozšíření světa financí nejen v České republice. Finanční trh nyní nabízí velkou škálu snadno dostupných finančních produktů, jejichž lákavost je navíc ve velké míře podtržena médii. Peníze jsou pro člověka nejen platidlem, ale také determinantem způsobu života a celkové spokojenosti, proto je důležité, abychom byli schopní o penězích racionálně přemýšlet a dobře se svými prostředky hospodařili. Finanční gramotnost by proto měla být nezbytnou součástí balíku vědomostí, které si člověk odnese již ze školy.

Teoretická část této práce nabízí ucelenou definici finanční gramotnosti, na kterou následně navazují další kapitoly zabývající se stěžejními pojmy finanční problematiky. Prostor je mimo jiné věnován gramotnosti peněžní, cenové a rozpočtové. V těchto kapitolách se zabývám vývojem peněz jakožto platidla, možnými způsoby financování, například spořením či investováním, dále také principy finančního trhu nebo vhodným plánováním domácího rozpočtu. V dalších kapitolách se tato práce zabývá finančním vzděláváním jakožto hlavním faktorem růstu finanční gramotnosti české populace a následně způsoby měření finanční gramotnosti dospělé populace i dětí jak v českém, tak i v mezinárodním měřítku. První část práce se opírá zejména o strategické dokumenty publikované především Ministerstvem financí České republiky, a to aktuálně platné dokumenty Národní strategie finančního vzdělávání 2.0 a Standard finanční gramotnosti. V návaznosti na finanční vzdělávání stojí v centru zájmu této práce začlenění finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích programů zejména pro základní vzdělávání, střední odborné vzdělávání a gymnázia. Cílem teoretické části je poskytnout čtenářům vhled do finanční problematiky a poukázat na aktuální platné postupy pro zvyšování finanční gramotnosti pomocí finančního vzdělávání a pravidelného monitorování situace v České republice.

V empirické části této práce je věnován prostor kvantitativnímu výzkumu finanční gramotnosti žáků vybraných středních škol. Šetření probíhalo pomocí jednotného

komplexního dotazníku, který měl zjistit nejen znalosti teoretických pojmů finanční gramotnosti, ale také žákův názor a postoj k financím a jeho schopnost o dané problematice samostatně přemýšlet. Hodnocené položky dotazníku lze rozdělit do tří okruhů: základní pojmy finanční gramotnosti, otázky zjišťující žákův postoj k financím a praktické úkoly. Při tvorbě dotazníku jsem primárně vycházela z doporučených kompetencí uvedených v aktuálně platném Standardu finanční gramotnosti. Hlavním cílem této bakalářské práce je porovnání výsledků žáků deváté třídy vybrané základní školy s výsledky žáků třetích ročníků vybraných středních škol. Prostřednictvím porovnávání výsledků těchto skupin žáků je možné zjistit úroveň prohloubení finanční gramotnosti během studia na různých středních školách, což by mohlo být považováno jako základ pro další výzkum v oblasti finanční gramotnosti dospívajících. V závěru této práce se věnuji vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření a nastíním možnost dalšímu výzkumu.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Definice finanční gramotnosti

Před tím, než přistoupíme k jednotlivým oblastem finanční gramotnosti a k finančnímu vzdělávání, je důležité si nejprve definovat pojem finanční gramotnost.

První koncepční dokument vymezující dlouhodobé cíle finančního vzdělávání se opíral o strukturovanou definici: „*Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.*“¹ Tento dokument byl představen Ministerstvem financí již v květnu roku 2010 a nesl název Národní strategie finančního vzdělávání, na který následně navázaly Standardy finanční gramotnosti, které budou v této práci představeny později.

Následně v listopadu 2019 Ministerstvo financí spolu s Pracovní skupinou pro finanční vzdělávání zpracovalo Národní strategii finančního vzdělávání 2.0, která nahradila původní dokument a nově definovala pojem finanční gramotnost následovně: „*Finanční gramotnost je souhrn znalostí, dovedností a postojů nezbytných k dosažení finanční prosperity prostřednictvím zodpovědného finančního rozhodování.*“² Tento dokument je zároveň nejnovější a stále platnou strategií pro finanční vzdělávání.

Na první pohled je zřejmé, že se definice finanční gramotnosti v novém stanovisku z roku 2019 výrazně zrevidovala a zjednodušila. Současný dokument blíže definuje principy finančního vzdělávání, které jsou v souladu se současnými Standardy finanční gramotnosti.

¹ Ministerstvo financí, 2010. *Národní strategie finančního vzdělávání*, str. 11.

² Ministerstvo financí, 2019. *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0*, str. 5.

1.1 Pojmy týkající se finanční gramotnosti

Strukturovaná definice finanční gramotnosti zahrnuje tři složky, a to gramotnost peněžní, cenovou a rozpočtovou.³ Všechny tyto oblasti jsou nezbytné pro ucelenou a komplexní znalost finanční gramotnosti, jelikož jsou vzájemně provázané a jedinec se v praxi obvykle setkává se všemi složkami najednou.

1.1.1 Peněžní gramotnost

„Peněžní gramotnost představuje dovednosti nezbytné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz, pro transakce s nimi a znalost nástrojů určených k jejich správě (např. běžný účet, platební nástroje apod.).“⁴

Peníze jsou celosvětově přijímány jako primární platidlo za produkty i služby. Dřívější směnný obchod či platba naturáliemi a drahými kovy, které ve své podstatě nesly svou pravou hodnotu na základě kovu, ze kterého byly vyrobeny, se kompletně přeměnila díky vzniku tržní ekonomiky. Taková ekonomika s sebou samozřejmě přinesla i nové platidlo, a to papírové bankovky a mince z běžných kovů, „...tzv. peníze bez vnitřní hodnoty neboli neplnohodnotné peníze.“⁵

Vlivem modernizace a rychlým vývojem technologií se i tržní ekonomika rozrostla o bezhotovostní peníze, což jsou tedy veškeré záznamy na účtech v bankách s obvyklou možností využívat platební kartu, se kterou lze následně platit stejně jako s hotovostními penězi. V poslední době se peněžní sektor dále rozšířil o novodobou formu peněz, takzvanou kryptoměnu zahrnující i virtuální měny, jako například bitcoin, což můžeme chápat jako digitální či elektronické platidlo, které dle vyjádření Generálního finančního ředitelství ze dne 4.1.2018 není měnou, nýbrž nehmotnou movitou věcí.⁶

³ MF, MŠMT, MPO ČR, 2007. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*, str. 7.

⁴ NOVÁKOVÁ, Vladimíra a Věroslav SOBOTKA. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. str. 127.

⁵ Tamtéž, str. 127.

⁶ Generální finanční ředitelství, 2018. *Zdanění kryptoměn* [online]. [cit. 2022-04-14]. Dostupné z: https://www.simpletax.cz/files/vyjadreni_gfr_kryptomeny.pdf

Do peněžní gramotnosti kromě již zmíněných peněz, které tvoří základ finanční gramotnosti, lze zařadit také různé možnosti manipulace s finančními prostředky, jako například spoření, pojištění, investice, úvěry a jiné alternativní způsoby financování.

Spoření se primárně dělí do tří druhů dle jejich časového plánu, a to na krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé finanční produkty. Jednou z forem krátkodobého spoření je takzvaný spořicí účet, který je vnímán jako rychle dostupná finanční rezerva.⁷ Spořicí účet se od běžného účtu odlišuje tím, že uložené finance více či méně úročí. K některým spořicími účtům je nabízena také platební karta, což může být v některých případech považováno spíše jako nevýhoda. Vzhledem k účelům zřízení takového účtu může být platební karta brána jako riziko, jelikož výrazně zjednodušuje cestu k uloženým prostředkům. Dalšími formami spoření jsou například stavební spoření či penzijní spoření, které spadá do kategorie dlouhodobých spořicími produktů. Vytváření si vlastní finanční rezervy na penzi již od mladé dospělosti dává jedinci alespoň nějakou jistotu z jinak nejisté budoucnosti. Významným pozitivem současné doby je to, že se čím dál více objevují zaměstnavatelé, kteří tímto způsobem myslí na zajištěnou budoucnost a v rámci bonusové části platu přispívají na penzijní spoření svých zaměstnanců.

Zřejmě nejvíce diskutované téma ve spojení s financemi je v současnosti investování. Spoustu odborníků dnes varuje před vlivem, který má inflace na naspořené peníze. Termínu inflace bude ještě v této práci věnován prostor. Právě investice mohou velmi účinně peníze před nechtěnou inflací ochránit. Investovat lze například do zlata, akcií, podílových fondů nebo realit, možností, jak investovat, je však nepřehledné množství. Obecně je doporučováno investování konzultovat s kvalitním investičním poradcem, který má potřebné znalosti trhu a je tedy schopný konkrétní situaci odborně posoudit.

⁷ KOCIÁNOVÁ, Helena. *Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co Vás neměl kdo naučit*, str. 18.

Mezi alternativní způsoby financování lze mimo jiné zahrnout kreditní karty. Bankovní instituce zpravidla k běžným účtům nabízí bezplatné zřízení platební karty, jež je ve většině případech debetní kartou, se kterou lze čerpat pouze prostředky, které jsou k dispozici na příslušném účtu, ke kterému je karta zřízena. V České republice je kreditní karta brána jako druh úvěrového produktu, se kterým lze využívat peníze banky neboli peníze, které si dotyčná osoba od banky půjčuje v takzvaném bezúročném období. Riziko kreditní karty je především v neznalosti produktu či ve splácení půjčených peněz až po splatnosti. Tehdy se kreditní karta začne chovat jako úvěr, ke kterému přísluší úroky.⁸

1.1.2 Cenová gramotnost

„Nedílnou součástí finanční gramotnosti je pochopení fungování cenového systému, tedy určitá cenová gramotnost, které zahrnuje problematiku cen a inflace. Předpokladem k pochopení cenového mechanismu je znalost základních ekonomických veličin (trh, nabídka, poptávka).“⁹

Nabídka a poptávka jsou v ekonomice postaveny ve vzájemném funkčním vztahu, jehož výsledkem je cena, kterou lze vnímat jako dynamickou a neustále se proměňující složku trhu. „Tržní rovnováha představuje ideální situaci, kdy je poptávka v rovnováze s nabídkou, tj. na trhu nevzniká ani nedostatek ani přebytek zboží a cena je stabilní.“¹⁰ Takový stav je ale spíše vysněným ideálem, který se na trhu objeví jen velmi vzácně. Většinou dochází k jednomu z následujících jevů – nedostatek zboží, což způsobí zvýšenou poptávku, či naopak přebytek zboží, kdy převažuje nabídka nad poptávkou.

⁸ KOCIÁNOVÁ, Helena. *Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co Vás neměl kdo naučit*, str. 21-25.

⁹ NOVÁKOVÁ, Vladimíra a Věroslav SOBOTKA. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. str. 239.

¹⁰ Tamtéž, str. 242.

Za zmínku rozhodně stojí různé cenové praktiky používané společnostmi ku svému prospěchu. Hlavní princip těchto praktik spočívá v tom, aby výsledná cena vypadala co nejvýhodněji, a tedy nalákala co nejvíce nakupujících. Jednou z nejčastějších triků je cenovka končící číslicí 90, např. 49,90 Kč působí na kupujícího mnohem výhodněji, než rovných 50 Kč. Další z častých praktik je rozdvojení ceny, kdy jsou na cenovce uvedeny dvě částky, a to cena bez DPH, která je výrazná a na první pohled jasně viditelná a cena s DPH, která je napsána malými písmeny a kupující ji tak lehce přehlédne. Dalším ale zdánlivě posledním trikem je inzerce slevových akcí, která má za úkol přilákat pozornost a navnadit ke koupi daného produktu či služby. Často je původní cena výrobku schválně nadsazena tak, aby sleva nakonec procentuálně vyšla, ale v realitě tato cena neodpovídá běžné ceně konkrétního produktu nebo služby, pokud bychom například srovnávali s konkurencí.

Důležitým jevem v rámci cenové gramotnosti je pojem inflace. Helena Kociánová ji ve své publikaci definuje takto: „*Inflace je takový neviditelný „žrout peněz“. Každý den nám z každé naší koruny kousíček ukousne. Znamená to tedy, že si každý den koupíme za stejné peníze o něco méně zboží. Tato vlastnost peněz (tj. kolik si za ně koupíme zboží) se také označuje jako kupní síla.*“¹¹ Pokud tedy dochází k nárůstu inflace, kupní sídla se snižuje. Jestliže naopak dochází ke zvýšení kupní síly, pak se jedná o deflaci, která se v současné ekonomice spíše neobjevuje.

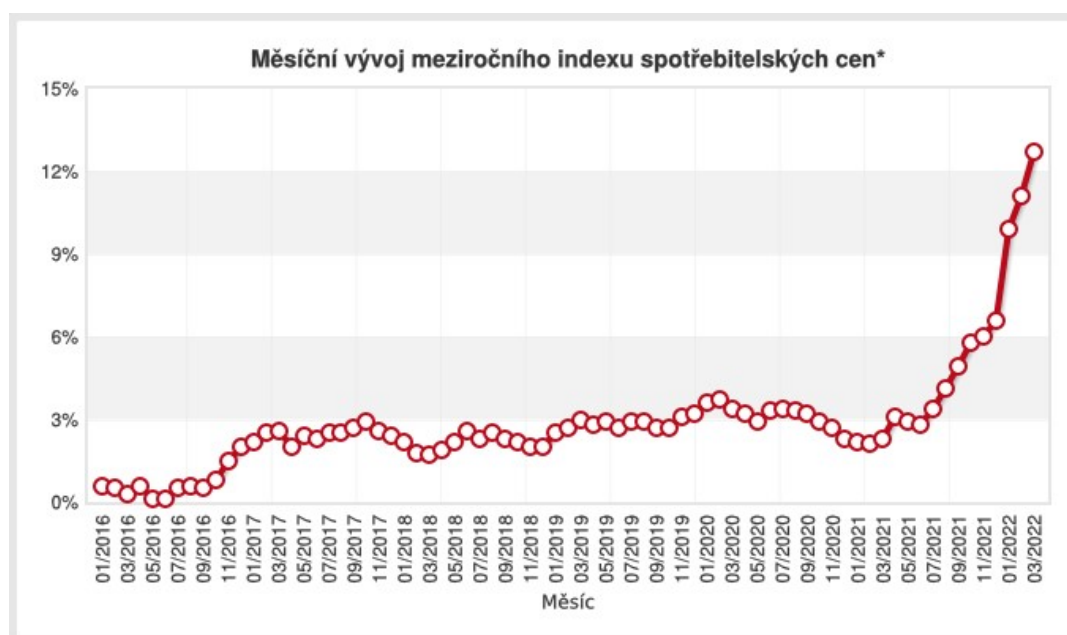
Inflace je nedílnou součástí každé ekonomiky, mění se pouze míra, ve které inflace danou ekonomiku ovlivňuje. Ve Slabikáři finanční gramotnosti je uveden ilustrativní příklad vlivu inflace na ceny: „*Pokud rostou ceny o 10 % ročně, pak to, co na začátku roku stálo 100 Kč, bude na konci roku stát o 10 % více, tedy 110 Kč. S tou samou stokorunou si budeme moci na konci roku koupit už jen část toho, co jsme si na začátku roku koupili za 100 Kč.*“¹²

¹¹ KOCIÁNOVÁ, Helena. *Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co Vás neměl kdo naučit*, str. 12.

¹² NOVÁKOVÁ, Vladimíra a Věroslav SOBOTKA. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. str. 254-255.

Český statistický úřad uvádí míru inflace pomocí indexu spotřebitelských cen, který se počítá za konkrétní období, a proto se uvádí několik různých čísel. „*Index spotřebitelských cen (CPI) odráží změnu cen zboží a služeb, které nakupují domácnosti, a je proto někdy označován jako index životních nákladů.*“¹³ Například míra inflace vyjádřena nárůstem indexu spotřebitelských cen za měsíc březen 2022 v procentuálním srovnání se stejným měsícem loňského roku je 12,7 %.

Obrázek 1: Měsíční vývoj meziročního indexu spotřebitelských cen.¹⁴

Obrázek 1 ukazuje vývoj indexu spotřebitelských cen za delší časové období, konkrétně od ledna 2016 do března 2022. V tomto období zaznamenáváme prudký nárůst celkové cenové hladiny, který české domácnosti v posledních letech pravděpodobně pociťují zejména při vědomém stanovování rodinného rozpočtu.

¹³ NOVÁKOVÁ, Vladimíra a Věroslav SOBOTKA. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. str. 256.

¹⁴ Český statistický úřad, 2022. *Měsíční vývoj meziročního indexu spotřebitelských cen* [online]. [cit. 2022-04-20]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/inflace_spotrebitecke_ceny

1.1.3 Rozpočtová gramotnost

„Rozpočet je souhrn příjmů a výdajů jedince či celé domácnosti za určité období. S pomocí vytvořeného rozpočtu lze příjmy a výdaje udržet „pod kontrolou“, zjistit případná problematická místa, popř. odhalit finanční rezervy domácnosti.“¹⁵

Osobní či rodinný rozpočet napomáhá efektivně plánovat a rozdělovat své finance tak, abychom byli schopni fungovat ve světě financí a také překonávat nároky kladené na jedince či skupiny v měnící se ekonomické situaci.

Pro efektivní plánování je potřebná alespoň základní znalost finanční gramotnosti a současně také určitý obecný přehled o současném dění v dané ekonomice. Obecně platí, že při tvorbě domácího rozpočtu by se mělo vždy počítat s rezervou, kterou tvoří patřičný obnos peněz. Každý jedinec či rodina si výši rezervy stanoví dle svých příjmů a výdajů, tudíž neexistuje žádná obecná částka, kterou by měl každý mít ihned k dispozici. Některé zdroje uvádějí, že ideální výše rezervy pro jedince je 6–12měsíčních platů. Rezerva je taková částka, kterou má jedinec kdykoliv k dispozici pro nečekané výdaje, například nefunkční pračka, rozbitý automobil a další. Do rezervy se nezapočítávají běžné výdaje na život, nýbrž záměrně kumulované finanční prostředky určené pro případ budoucí potřeby.

Mezi příjmy domácnosti řadíme například platy včetně dalších příjmů od zaměstnavatele (pohyblivá část mzdy), příjmy sociální vyplacené státem, příjmy mimořádně a nepravidelné (finanční dar, nečekaný zisk) a také příjmy pasivní, které jsou většinou generovány z investic.

Výdaje domácnosti zahrnují běžnou spotřebu, což je nejrozmanitější kategorie zahrnující nutné výdaje, dále také výdaje na bydlení, vzdělání, zábavu, která se řadí do zbytných výdajů, posléze výdaje na ochranu (všechny typy pojištění) a dluhy (všechny půjčky, hypotéka, leasing a další).¹⁶

¹⁵ NOVÁKOVÁ, Vladimíra a Věroslav SOBOTKA. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. str. 308.

¹⁶ Tamtéž, str. 308–310.

Prvním krokem při tvorbě domácího rozpočtu je analýza příjmů a výdajů konkrétní domácnosti. Abychom mohli takovou analýzu vůbec provést, je třeba si své výdaje zaznamenávat a mít o nich přehled, což se jeví jako podstatně obtížný úkol, pokud si neschováváme účtenky od všech svých nákupů. Značným zjednodušením mohou být platby provedené platební kartou, které jsou evidované a snadno dostupné například v internetovém bankovníctví či jako výpis z účtu vystavený danou bankovní institucí. Platby v hotovosti nejsou nijak trasované, a proto se nabízí možnost zapisovat si je například do některé z mobilních aplikací nebo si zavést rozpočtový deník.

„O rozpočtu platí, že:

- 1) příjmy mohou být větší než výdaje, tj. vzniká přebytek osobního/domácího rozpočtu
- 2) příjmy mohou být menší než výdaje, tj. vzniká schodek (deficit) rozpočtu
- 3) příjmy se mohou rovnat výdajům, v takovém případě je rozpočet vyrovnaný.¹⁷

Dle typu rozpočtu, který po dokončení analýzy příjmů a výdajů vznikne, je poté nutné zaujmout vhodné stanovisko k dané situaci. V prvním případě je dobré popřemýšlet o spoření a investování přebytkových prostředků, v druhém případě je žádoucí rychlé přehodnocení výdajů tak, aby se schodek co nejvíce zúžil a přiblížili jsme se alespoň třetí situaci – vyrovnanému rozpočtu. Jednou z možností je si rozdělit výdaje na ty nutné a zbytné, kdy v závislosti na velikosti schodku snížíme své zbytné výdaje a přizpůsobíme se na nějaký čas nově vzniklé situaci, což je poměrně nepopulární krok, ale často je to právě nejvhodnější možnost.

K přehodnocení svého spotřebitelského chování mohou pomoci sebe-reflektující otázky typu:

- Opravdu má pro mě přidanou hodnotu placení dvou (či více) platforem pro sledování filmů a seriálů?
- Opravdu potřebuji nové oblečení, když šatní skříň praská ve švech?
- Netopím doma až příliš? Nevyplatí se mi investovat do tepelné izolace?
- Při nákupu potravin nakupuji spíše impulzivně nebo s rozvahou?

¹⁷ NOVÁKOVÁ, Vladimíra a Věroslav SOBOTKA. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. str. 308.

Existuje samozřejmě nekonečné množství otázek v tomto smyslu a pro každého je aktuální něco jiného, ale myslím si, že nejen v případě schodkového domácího rozpočtu je vhodné se zastavit a položit si obdobné otázky. Třeba nás odpovědi na ně překvapí a donutí přehodnotit zbytečné výdaje a současně tak peníze, které bychom mohli využít daleko smysluplněji.

2 Finanční vzdělávání

Finanční gramotnosti lze nejlépe dosáhnout tím, že se tato problematika začlení i do formálního vzdělávání, přičemž se její výuka bude pravidelně aktualizovat dle vývoje situace na trhu. Zvyšování celkové znalosti finanční gramotnosti populace České republiky má pozitivní, a především dlouhodobé dopady hned na několika úrovních, a to od domácnosti, přes finanční trh, ekonomiku až k celému státu, kdy dochází ke snížení počtu občanů závislých na vyplacení sociálních dávek, a naopak roste počet ekonomicky aktivních a soběstačných lidí, což významně snižuje zátěž veřejných financí. Definice finančního vzdělávání dle Ministerstva financí České republiky zní následovně: „*Finanční vzdělávání je proces směřující ke zvyšování úrovně finanční gramotnosti. Jeho cílem je posílení osobní odpovědnosti jedince za hospodaření se svými financemi, resp. změna chování směřující k odpovědnějšímu rozhodování v oblasti financí, a tím k zajištění finanční prosperity daného jedince i jeho rodiny.*“¹⁸

2.1 Měření úrovně finanční gramotnosti dospívajících i dospělé populace

Faktor, který výrazně ovlivnil a stále ovlivňuje vývoj finančního vzdělávání v České republice, je právě měření úrovně finanční gramotnosti. První měření bylo provedeno již v roce 2007, díky čemuž je Česká republika jedna z prvních zemí na světě, které integrovali finanční vzdělávání do základních škol (rok 2013) a středních škol (rok 2009)¹⁹. Výstupy provedené měření finanční gramotnosti dospělé populace v roce 2015 však nemohly být považovány za příliš uspokojivé. Výsledky výzkumu ukázaly, že poměr dospělých osob, které se ve svém finančním rozhodování chová ekonomicky nezodpovědně, dosahuje poměrně vysokých 64 %.²⁰ Na základě tohoto výsledku byla Česká republika mezinárodně zařazena do mírného podprůměru. Tento fakt tedy poukázal na to, že je nutné finanční vzdělávání dále podpořit vzhledem ke stále navyšující se komplexnosti nabídek na finančním trhu. Poslední měření dospělé populace proběhlo začátkem roku 2020.

¹⁸ Ministerstvo financí, 2019. *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0*, str. 5.

¹⁹ Ministerstvo financí, 2019. *Finanční vzdělávání a jeho vývoj v České republice*, str. 4.

²⁰ Ministerstvo financí, 2019. *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0*, str. 3.

2.1.1 Výsledky měření finanční gramotnosti dospělé populace v roce 2020

Nejnovější výsledky měření v roce 2020 prokázaly mírný nárůst úrovně finanční gramotnosti, přičemž finanční znalosti spíše stagnují, ale ekonomická zodpovědnost se mírně navýšila ve srovnání s měřením z roku 2015. Důvodem může být aktivnější přístup občanů k financím, lidé si více spoří a plánují svůj rozpočet. Dále z průzkumu vyplývá, že se navyšuje množství lidí, kteří se před podpisem smlouvy či při finančním potížích raději poradí s rodinnými příslušníky či dokonce s odborníky ve finančnictví. Tento fakt může být chápán jako prevence proti neuváženým a zbrklým rozhodnutím, které mají zpravidla nepříznivý dopad na jedince a jeho finanční situaci. Pouze pětina dotazovaných zná zkratku RPSN (ukazatel nákladovosti spotřebitelských úvěrů), ostatní tuto zkratku nedokážou popsat, ani ji v reálném životě použít. Poměrně vysokých 95 % občanů předpokládá, že část jejich důchodu bude financována státem, zatímco v roce 2015 to bylo o deset procentních bodů méně. Naopak ale vzrostl poměr lidí ve společnosti, kteří si plánují alespoň zčásti svůj důchod financovat různými alternativními zdroji příjmu (dlouhodobé investice, úspory, přivýdělek). V neposlední řadě měření ukázalo, že se v české populaci nachází celkem 30 % osob, které mají potíže vyjít s penězi a potýkají se s dlouhodobými problémy souvisejícími s placením svých nákladů či jsou zadluženi.²¹

2.1.2 Ukazatele úrovně finanční gramotnosti v mezinárodním kontextu

U mezinárodního měření finanční gramotnosti je nutné uvést pravidelný průzkum patnáctiletých žáků takzvaný PISA, které je v České republice zajištěno ze strany Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Měření zahrnuje tři hlavní oblasti či kompetence, které jsou ověřovány formou testů, které zjišťují gramotnost matematickou, čtenářskou a přírodovědnou. Součástí šetření je zároveň také prověření tvůrčího myšlení žáků a dále zjištění úrovně jejich finanční gramotnosti. V nejnovějším měření bude zahrnuta také oblast zabývající se dopady pandemie Covid-19 na vzdělávání žáků. Ve školním roce 2020/2021 proběhl nejen v České republice pouze pilotní sběr dat v rámci Programu pro

²¹ Ministerstvo financí, 2020. Výsledky měření finanční gramotnosti 2020, *Zpráva z výzkumu pro Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2022-04-25]. Dostupné z: <https://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2020/vysledky-mereni-financni-gramotnosti-20-3286>

mezinárodní hodnocení žáků OECD PISA 2022. Celkem se pilotního šetření zúčastnilo 800 žáků základních škol a víceletých gymnázií.

Hlavní šetření PISA bylo posunuto na jaro roku 2022 z důvodu opatření proti pandemii Covid-19. Měření se zúčastní minimálně 7 000 žáků z více než 300 škol. Zveřejnění výsledků je zatím plánováno na poslední čtvrtletí roku 2023.²²

Vzhledem k dlouhodobému charakteru finančního vzdělávání, jehož důsledky se projeví až v rámci několika generací, je proto ještě velmi předčasné očekávat výraznější posun ve znalosti finanční problematiky u běžné dospělé populace. První generace dětí, která si projde kompletním finančním vzděláváním na ZŠ i SŠ, vyjde ze středních škol až v roce 2026.²³ Za předpokladu, že měření pro Ministerstvo financí ČR bude i nadále probíhat každých pět let, můžeme tedy očekávat zajímavé výsledky v měření dospělých až v roce 2030.

2.2 Strategické dokumenty vymezující finanční vzdělávání v ČR

Zjištění vyplývající z již zmíněných měření finanční gramotnosti obecné populace a také statistiky týkající se zadluženosti a předluženosti občanů České republiky podměnily systémové budování finanční gramotnosti v rámci finančního vzdělávání na základních a středních školách. Již od roku 2005 se v České republice připravovaly návrhy na systematizaci budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. V roce 2007 vydalo Ministerstvo financí ČR dokument nazvaný Strategie finančního vzdělávání, který zavedl povinnou výuku finanční gramotnosti. Jak již bylo zmíněno, finanční gramotnost se začala vyučovat na středních školách v roce 2009 a na základních školách v roce 2013. Následně v roce 2010 vláda schválila první strukturovaný a ucelený dokument stanovující konkrétní a dlouhodobé cíle finančního vzdělávání pojmenovaný Národní strategie finančního vzdělávání. Vlivem digitalizace a modernizace finančního trhu je však zapotřebí strategické dokumenty pravidelně revidovat, a proto byla v roce 2020 schválena Národní

²² Česká školní inspekce, 2021. Mezinárodní šetření PISA, *PISA 2022* [online]. [cit. 2022-04-25]. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/cz/Mezinarodni-setreni/PISA/Archiv/PISA-2022>

²³ Ministerstvo financí, 2019. *Finanční vzdělávání a jeho vývoj v České republice*, str. 4.

strategie finančního vzdělávání 2.0, ze které jsou čerpány primární informace pro tuto práci.²⁴

Dále bylo zapotřebí propojit státní a soukromý sektor tak, aby bylo finanční vzdělávání maximálně efektivní. Agenda finančního vzdělávání byla svěřena Ministerstvu financí ČR, které pro účely spolupráce se soukromým sektorem zřídilo Pracovní skupinu pro finanční vzdělávání, která má za úkol koordinovat spolupráci mezi veřejným a soukromým sektorem. Pracovní skupina pro finanční vzdělávání připravuje ucelené návrhy a doporučení pro směřování finančního vzdělávání, mezi jejími činnostmi je například formulace principů finančního vzdělávání, měření finanční gramotnosti a v neposlední řadě v roce 2017 odsouhlasila Standard finanční gramotnosti.²⁵ Tento dokument definuje cílovou úroveň finanční gramotnosti pro žáky základních a středních škol a zároveň tvoří výchozí bod, ze kterého Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy čerpá při revizích rámcových vzdělávacích programů.

2.2.1 Národní strategie finančního vzdělávání 2.0 (dále Strategie)

„Národní strategie poskytuje mandát pro koordinaci finančně vzdělávacích aktivit, zajišťuje lepší sdílení informací, vytváří standard kvality finančního vzdělávání a rozděluje základní role a úkoly.“²⁶

Dokument byl vládou schválen v lednu 2020 a jedná se o revizi původní strategie z roku 2010. Nová strategie přináší znatelné zjednodušení a možné rozšíření či zlepšení spolupráce se soukromým sektorem. Mezi nejdůležitější změny lze zařadit například rozšíření zaměření ze škol i na vybrané skupiny dospělé populace, především tedy „zranitelné sociální skupiny“ (nezaměstnaní evidovaní na úřadech práce, příjemci pomoci v hmotné nouzi a senioři). Další novinkou je zveřejnění seznamu kvalitních finančně vzdělávacích projektů na webových stránkách Ministerstva financí s cílem informovat širokou veřejnost o kvalitních projektech. V nové Strategii je také zahrnuta postupující digitalizace trhu finančních služeb.²⁷

²⁴ Ministerstvo financí, 2019. *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0*, str. 4.

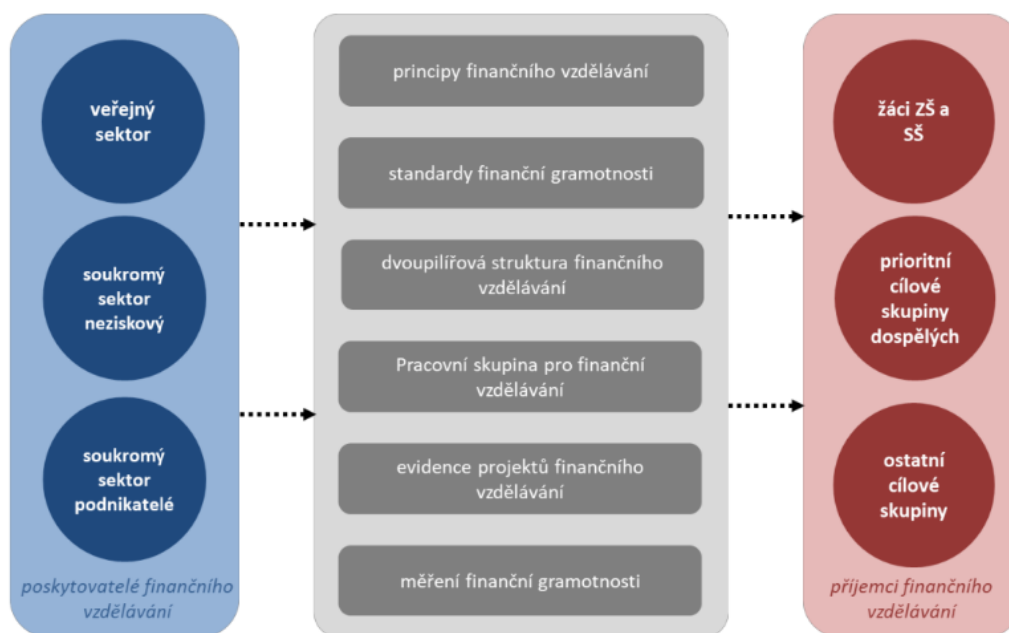
²⁵ Ministerstvo financí, 2019. *Finanční vzdělávání a jeho vývoj v České republice*, str. 4–5.

²⁶ Tamtéž, str. 5.

²⁷ Tamtéž, str. 5.

Hlavním cílem Strategie je „vytvoření efektivního systému finančního vzdělávání, který umožní zvyšování úrovně finanční gramotnosti obyvatel České republiky.“²⁸ Strategie se mimo jiné zaměřuje na osoby jakožto poskytovatele finančního vzdělávání, jeho příjemce a vzájemné vztahy mezi nimi, viz. Obrázek 2:

Obrázek 2: Poskytovatelé a příjemci finančního vzdělávání ²⁹

Mezi prvky finančního vzdělávání je zařazena tzv. dvoupilířová struktura finančního vzdělávání, která rozděluje přístup ke vzdělávání žáků a dospělých na dva pilíře, a to na počáteční finanční vzdělávání a další finanční vzdělávání. Počáteční vzdělávání je většinou zajištěno ze strany státu prostřednictvím všech stupňů formálního vzdělávání. Další vzdělávání zahrnuje různé finančně vzdělávací aktivity, které nespádají do prvního pilíře. Rozděluje se dle svých cílových skupin na prioritní cílové skupiny (již zmíněné zranitelné sociální skupiny: nezaměstnaní, příjemci pomoci v hmotné nouzi a senioři) a ostatní cílové skupiny, jejichž vzdělávání zajišťuje soukromý sektor (neziskové organizace, vzdělávací instituce či média).³⁰

²⁸ Ministerstvo financí, 2019. *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0*, str. 5.

²⁹ Tamtéž, str. 5.

³⁰ Tamtéž, str. 6.

2.2.2 Standard finanční gramotnosti (dále Standard)

Členové Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání v březnu 2017 schválili klíčový dokument nazvaný Standard finanční gramotnosti, který stojí v centru pozornosti při formulaci jednotlivých rámcových vzdělávacích programů a také konkrétních vzdělávacích programů a aktivit směřujících ke zvyšování finanční gramotnosti nejen žáků ale i dospělých. Standard vychází ze strukturované definice finanční gramotnosti a stanovuje ideální úroveň finanční gramotnosti pro tři cílové skupiny – základní školy (I. stupeň), základní školy (II. stupeň) a střední školy.³¹

Standard finanční gramotnosti z roku 2017 je rozdělen celkem na čtyři okruhy: nakupování a placení, hospodaření domácnosti, přebytek rozpočtu domácnosti a schodek rozpočtu domácnosti. V každém z těchto okruhů jsou definovány ideální postoje a kompetence, ke kterým by příslušná cílová skupina měla dojít během studia. Pro účely této práce budou zmíněny pouze schopnosti osvojené na II. stupni základní školy (dále ZŠ) a na střední škole (dále SŠ).

Dle prvního okruhu uvedeném ve Standardu finanční gramotnosti z roku 2017, který se zabývá nakupováním a placením, jsou uvedeny následující kompetence: *žák II. stupně ZŠ „vysvětlí stanovení ceny podle nákladů, poptávky a konkurence, na příkladu vysvětlí, jak reklamovat zboží či službu, popíše vliv inflace na hodnotu peněz a rozpozná nekalé obchodní praktiky, dále popíše výhody a rizika bezhotovostního placení, vysvětlí odlišnosti a omezení debetní a kreditní karty a popíše možnosti kontroly pohybu a stavu prostředků na účtu.“*³²

Na úrovni střední školy jsou získané poznatky ze ZŠ dále prohlubovány a je kladen důraz spíše na praktické dovednosti a schopnost vědomosti implementovat na konkrétních příkladech. Schopnosti, které by si žák SŠ dle prvního okruhu měl osvojit, jsou následující: *„zkontroluje ukázky vzorového dokladu a smlouvy, uvede příklad důsledků neznalosti smlouvy, včetně všeobecných podmínek, dále kriticky posoudí nabídku zboží a služeb, vybere vhodný způsob placení a vhodnou možnost směny cizí měny a vypočte částku potřebnou pro*

³¹ MF, MŠMT, MPO ČR, 2007. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*, str. 8-9.

³² Ministerstvo finanční ČR, 2017. *Standard finanční gramotnosti*. str. 2.

tuto směnu, vysvětlí vliv inflace na příjmy, vklady a úvěry a navrhne, jak se občan může chránit proti mírné a proti vysoké inflaci. ³³

Druhý okruh se zabývá tématem hospodaření domácnosti, přičemž žák II. stupně ZŠ „*sestaví rozpočet jednotlivce i domácnosti, odliší čistý a hrubý příjem, odliší pravidelné, nepravidelné a jednorázové příjmy, odliší pevné, kontrolovatelné a jednorázové výdaje, zváží nezbytnost výdajů, porovná majetek a závazky domácnosti v bilanci, dále charakterizuje jednotlivé finanční produkty a jejich využití, provádí výpočty jednoduchého úročení a popíše princip složeného úročení, charakterizuje úrok a poplatky a jejich vliv na cenu finančního produktu, porovná finanční produkty, zejména z hlediska rizika, výnosu a likvidity, stanoví své krátkodobé a dlouhodobé finanční cíle a rozhodne o způsobu dosažení těchto cílů a určí rizika ohrožující dosažení finančních cílů a navrhne způsob jejich zmírnění.*“³⁴ V tomto okruhu se žák II. stupně ZŠ seznámí s mnoha novými termíny a oblastmi ve finančnictví, zatímco žák SŠ v tomto okruhu dále prohlubuje úroveň osvojení již zmíněných znalostí.

Třetí okruh je věnován situaci, kdy dochází k přebytku rozpočtu domácnosti. Žák na II. stupni ZŠ „*odliší spotřebu, úspory a investice a jejich využití, v příkladu navrhne řešení přebytku rozpočtu, odliší druhy pojištění a v příkladu navrhne vhodné využití pojištění.*“³⁵ Žák SŠ by si měl osvojit schopnosti v oblastech spoření, investic a pojištění včetně možností zabezpečení na stáří. Kompetence uvedené v tomto okruhu pro žáky SŠ jsou: „*vybere vhodné spoření a vypočte, jak dlouho spořit na určitý účel, posoudí různé druhy investic, včetně investic do majetku, na příkladu ukáže nutnost rozložení rizika, v příkladu vybere vhodný druh pojištění a uvede příklady povinných pojištění.*“³⁶

³³ Ministerstvo finanční ČR, 2017. *Standard finanční gramotnosti*. str. 2.

³⁴ Tamtéž, str. 3.

³⁵ Tamtéž, str. 4.

³⁶ Tamtéž, str. 4.

Čtvrtý, a zároveň poslední, okruh prohlubuje schopnost samostatně přemýšlet, pokud dojde ke schodku rozpočtu domácnosti. Kompetence žáka na II. stupni ZŠ jsou: „navrhne řešení schodku rozpočtu domácnosti, rozhodne, v jaké situaci je vhodné a nevhodné si půjčit, porovná nabídky úvěrů, uvede příklady spotřebitelských úvěrů, vysvětlí postup získání úvěru včetně posouzení schopnosti splácet, vysvětlí příčiny a důsledky nesplácení dluhu a vysvětlí postup vymáhání dluhu, dále v příkladu navrhne řešení zadlužení a vysvětlí, jak se vyvarovat předlužení.“³⁷ Znalosti, které by měl získat žák na SŠ jsou tyto: „vysvětlí způsoby stanovení úrokových sazeb a využití RPSN, odhaduje nebo vyhledá obvyklou úrokovou sazbu a RPSN běžných druhů úvěrů, v příkladu vybere nejvhodnější úvěr a posoudí úvěruschopnost a možnost zajištění úvěru, dále navrhne řešení situace předlužení a vysvětlí důsledky oddlužení.“³⁸

Standardy finanční gramotnosti zahrnují poměrně velké množství informací a schopností, které by si žák během svého studia měl osvojit. Jedná se tedy pouze o doporučený seznam kompetencí, nikoliv nutný cíl, který každý žák musí splnit. Finanční vzdělávání neprobíhá pouze ve škole, ale také doma v rodině či obecně ve společnosti, například skrze média a sociální sítě, proto jsou podmínky pro formování finanční gramotnosti u každého jedince výjimečné a nelze tak předpokládat, že každý, kdo opustí střední školu, má stejnou úroveň finančních znalostí. Standard slouží jako strukturovaný dokument, ze kterého následně vychází jednotlivé rámcové vzdělávací programy, které se snaží přiblížit uvedeným kompetencím.

³⁷ Ministerstvo finanční ČR, 2017. *Standard finanční gramotnosti*. str. 5.

³⁸ Tamtéž. str. 5.

2.3 Začlenění finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích programů

Na základě usnesení vlády č. 1594 o povinném finančním vzdělávání na základních a středních školách byl již v prosinci 2007 zveřejněn dokument *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*, který je společným dokumentem Ministerstva financí, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva průmyslu a obchodu. Nedílnou součástí tohoto dokumentu jsou také již zmíněné Standardy finanční gramotnosti, které definují cílovou úroveň finanční gramotnosti v jednotlivých stupních vzdělávání. Poslední ročník střední školy je považován za stupeň finanční gramotnosti dospělého spotřebitele. Standardy byly následně zpracovány do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a také do rámcových vzdělávacích programů všech oborů středního vzdělávání. Od roku 2013 je tak finanční vzdělávání v České republice povinné pro všechny žáky základních a středních škol.³⁹ Finanční gramotnost je na školách vyučována především prostřednictvím průřezových témat, především pak Člověk a společnost či Člověk a svět práce, nebo také skrze volitelné předměty a semináře. Dále se s finanční gramotností lze pracovat například v matematice či občanské výchově. Některé školy mohou také pořádat různé projektové dny orientované právě na téma financí.

2.3.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

V roce 2021 proběhla revize Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále RVP ZV), jejímž cílem byla modernizace obsahu vzdělávání tak, aby obsah korespondoval dynamice a vzdělávacím potřebám 21. století. Nový RVP ZV nyní zahrnuje vzdělávací oblast Informatika a rozvoj digitální gramotnosti žáků, kterou zároveň zařazuje na úroveň klíčových kompetencí.⁴⁰

³⁹ Ministerstvo financí České republiky, 2014. Finanční vzdělávání na školách, *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. [cit. 2022-05-20]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/financni-vzdelavani-na-skolach>

⁴⁰ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2021. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV)* [online]. [cit. 2022-05-20]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

Finanční gramotnost je v RVP ZV zahrnuta v oblasti Člověk a společnost, která „v základním vzdělávání vybavuje žáka znalostmi a dovednostmi potřebnými pro jeho aktivní zapojení do života demokratické společnosti.“⁴¹ Konkrétně pak u cílových zaměření vzdělávací oblasti je finanční gramotnost zahrnuta ve schopnosti orientace v problematice peněz a cen a také v odpovědném spravování osobního, popřípadě rodinného, rozpočtu s ohledem na měnící se životní situaci.⁴² Dále je tématu financí věnována pozornost v oblasti Člověk a svět práce, kde je učivo definováno následujícím způsobem: „*finance, provoz a údržba domácnosti – rozpočet, příjmy, výdaje, platby, úspory; hotovostní a bezhotovostní platební styk, ekonomika domácnosti; údržba oděvů a textilií, úklid domácnosti, postupy, prostředky a jejich dopad na životní prostředí, odpad a jeho ekologická likvidace; spotřebiče v domácnosti.*“⁴³ Žák základní školy by měl být schopný provádět jednoduché operace platebního styku, nejen při hotovostním placení, ale také v případě bezhotovostních transakcí.

2.3.2 Rámcové vzdělávací programy středního odborného vzdělávání

Rámcové vzdělávací programy středního odborného vzdělávání (dále RVP SOV) byly aktualizovány dne 1. září 2020 a jednotlivé rámcové vzdělávací programy byly rozděleny dle oborů na několik kategorií. Tato práce se bude věnovat zejména kategoriím, které jsou označeny jako obory poskytující střední vzdělání s maturitní zkouškou kategorie M a L – Informační technologie (18-20-M/01),⁴⁴ a také oborům poskytujícím střední vzdělání s výučním listem kategorie H – Elektrikář – Silnoproud (26-51-H/02) a Elektromechanik pro zařízení a přístroje – Elektronik (26-52-H/01).⁴⁵

⁴¹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, verze platná od 1. ledna 2021. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV)*, str. 52.

⁴² Tamtéž, str. 53.

⁴³ Tamtéž, str. 107.

⁴⁴ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020. Obory kategorie M a L, *Rámcové vzdělávací programy středního odborného vzdělávání (RVP SOV)* [online]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-stredniho-odborneho-vzdelavani-rvp-sov/obory-l-a-m/18-informaticke-obory/>

⁴⁵ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020. Obory kategorie H, *Rámcové vzdělávací programy středního odborného vzdělávání (RVP SOV)* [online]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-stredniho-odborneho-vzdelavani-rvp-sov/obory-h/26-elektrotechnika-telekomunikacni-a-vypocetni-technika/>

Výuka finanční gramotnosti je zde zahrnuta v oblasti Společenskovědní vzdělávání a je definována velmi podobně jako v RVP ZV, a to následovně: „*Obecným cílem společenskovědního vzdělávání v odborném školství je připravit žáky na aktivní a odpovědný život v demokratické společnosti.*“⁴⁶

Dále je finanční problematika zahrnuta v oblasti matematické kompetence: „*Vzdělávání směřuje k tomu, aby absolventi byli schopni funkčně využívat matematické dovednosti v různých životních situacích, efektivně hospodařit s financemi.*“⁴⁷ V neposlední řadě je také finanční gramotnost součástí okruhu Ekonomické vzdělávání, který je zpracován jednotně pro všechny obory vzdělání a jehož cílem je poskytnout žákům potřebné znalosti a zároveň také praktické dovednosti pro ovládnutí ekonomického chování v osobním a profesním životě. Obsahový okruh, společně také s již zmíněným společenskovědním vzděláváním a matematickou kompetencí, je v souladu s aktuálním Standardem finanční gramotnosti z roku 2017.⁴⁸

2.3.3 Rámcové vzdělávací programy pro gymnázia

Rámcové vzdělávací programy pro gymnázia (RVP G*) jsou rozděleny na čtyři kategorie, a to na obecná gymnázia, gymnázia se sportovní přípravou, gymnázia v angličtině a dvojjazyčná gymnázia. Tato práce se nadále bude věnovat pouze RVP pro obecná gymnázia. V září 2022 je plánována revize RVP G*, která podobně jako poslední aktualizace RVP ZV zavede digitální kompetenci a také nově koncipovaný obor Informatika do RVP gymnázií. Poslední aktualizace RVP G* proběhla v září 2021.⁴⁹

⁴⁶ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, verze platná od 1. září 2020. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 18–20–M/01 Informační technologie*, str. 22.

⁴⁷ Tamtéž, str. 10.

⁴⁸ Tamtéž, str. 52.

⁴⁹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2021. *Rámcové vzdělávací programy pro gymnázia (RVP G*)* [online]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/>

Finanční gramotnost je v RVP pro gymnázia zastoupena v oblasti Člověk a svět práce, konkrétně oblast Tržní ekonomika, Národní hospodářství a úloha státu v ekonomice a Finance. Výuková oblast je definována následujícím způsobem: „*Vzdělávací oblast Člověk a svět práce je nepostradatelnou součástí systému všeobecného vzdělávání žáka a jeho přípravy na další vzdělávání a vstup do profesních vztahů. Vzdělávání v oblasti světa práce má žáka uvést do plnohodnotného profesního i ekonomického občanského života.*“⁵⁰

Mezi získané kompetence je kupříkladu zařazeno následující: žák rozpozná běžné cenové triky (cena bez DPH aj.) a klamavé nabídky, vysvětlí podstatu inflace a její důsledky na příjmy obyvatelstva, vklady a úvěry, dlouhodobé finanční plánování a uvede příklady, jak se důsledkům inflace bránit nebo také vysvětlí způsoby stanovení úrokových sazeb a rozdíl mezi úrokovou sazbou s RPSN.⁵¹

⁵⁰ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, verze platná od 1. září 2021. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, str. 46.

⁵¹ Tamtéž, str. 48-49.

EMPIRICKÁ ČÁST

3 Finanční gramotnost na vybraných středních školách

Empirická část této práce je věnována zejména finanční gramotnosti žáků třetích ročníků vybraných středních škol (gymnázium, střední odborná škola, střední odborné učiliště). Za účelem zjištění žakových znalostí a schopností v rámci finančního přemýšlení byl sestaven dotazník, jehož výsledky byly následně srovnány s výsledky žáků deváté třídy vybrané základní školy. Dotazníkové šetření slouží jako primární nástroj měření a porovnávání v této práci.

3.1 Výzkumné cíle a předpoklady

Cílem výzkumu je zjistit nabyté znalosti žáků vybraných středních škol během prvních tří let studia na střední škole a také zjistit pokrok v přemýšlení a prohloubení znalostí žáků o dané problematice během studia na středních školách zakončených maturitní zkouškou a odborným učilištěm zakončeným výučním listem. V případě středních škol jsou zapojeni pouze žáci třetích ročníků, jelikož ve zkoumaných oborech středního odborného učiliště je třetí ročník zároveň posledním a výstupním ročníkem. Tento fakt poskytne poměrně větší sjednocení věku dotazovaných, a tím i výsledků dotazníku.

Lze tedy očekávat možné prohloubení vědomostí u žáků gymnázia a střední odborné školy, kteří své studium ukončí maturitní zkouškou až ve čtvrtém ročníku. Naopak u žáků deváté třídy základní školy lze naopak predikovat, že nebudou schopni zodpovědět všechny otázky, zřejmě budou více odhadovat správné odpovědi a jejich postoj k financím bude také odlišný od postoje přibližně osmnáctiletých jedinců.

3.2 Metodika výzkumu

Výzkumné šetření proběhlo kvantitativní formou pomocí dotazníku⁵², přičemž byl vytvořen jeden komplexní dotazník, který byl položen všem žákům bez rozdílu jejich stupně vzdělání. Žáci dotazník vyplňovali dobrovolně a anonymně. Sběr dat proběhl dvojí formou kvůli opatřením proti onemocnění Covid-19, přičemž na základní škole bylo možno sběr učinit osobně ve třídě, kdežto na středních školách nebylo osobní setkání umožněno. Dle preferencí středních škol byl tak dotazník vytvořen i v elektronické verzi. Žáci středních škol dotazník vyplňovali při jedné z vyučovacích hodin dle pokynů přítomného vyučujícího.

Dotazník obsahuje celkem 26 otázek, které jsou primárně rozděleny na tři části – úvodní otázky zjišťující sociologicko-demografické aspekty respondentů (8 otázek), otázky zjišťující žakovu znalost základních pojmů finanční gramotnosti (11 otázek) a otázky zjišťující žákův postoj k financím a praktické příklady (7 otázek). Téměř u všech uzavřených otázek byly navrženy celkem tři možnosti odpovědí, přičemž vždy pouze jedna byla správná. U otázek zjišťujících žákův postoj k dané situaci (konkrétně otázky 12. – 14. níže) neexistuje žádná správná odpověď. U těchto otázek byla možnost i čtvrté odpovědi, která měla výhradně slovní charakter. Chybné odpovědi nemají být nelogické a příliš nereálné, aby nezakreslovaly žakovu volbu, a naopak poskytly co nejobjektivnější obrázek skutečných znalostí respondentů. V případě dotazníků vyplněných elektronicky však mohou být odpovědi i tak ovlivněny různými faktory, jako například opisováním odpovědí od spolužáka. Nepředpokládám však, že se tento jev objevil ve větší míře, jelikož dotazníky byly vyplněné během vyučování.

Při tvorbě otázek jsem vycházela primárně z kompetencí uvedených v současném Standardu finanční gramotnosti, přičemž jsem kombinovala kompetence uvedené u obou stupňů vzdělávání tak, aby i žáci základní školy byli schopni na patřičné otázky znát odpověď a žáci střední školy měli možnost si ověřit znalosti získané během svého dosavadního studia. Nutno dodat, že Standard finanční gramotnosti a kompetence uvedené pro střední školy jsou koncipovány pro žáky, kteří ukončují kompletní střední vzdělávání, proto dotazování ze

⁵² Příloha 1 – Dotazník k empirické části.

středních škol také nemusí znát všechny odpovědi. Dalšími zdroji inspirace při tvorbě dotazníku byly publikace Finanční gramotnost pro druhý stupeň základní školy⁵³ a také učebnice Finanční gramotnost.⁵⁴ Úvodní otázky zjišťující nejvyšší dosažené vzdělání rodičů jsou inspirované mezinárodním dotazníkem PISA.⁵⁵

Po skončení dotazníku byl žákům k dispozici dokument obsahující všechny správné odpovědi na uvedené otázky a také platné definice pojmů obsažených v dotazníku⁵⁶. Dále jsem dotazovaným poskytla svůj kontakt, v případě potřeby některé informace doplnit, čehož jeden žák využil.

3.3 Výzkumný vzorek

Pro dotazníkové šetření byly vybrány celkem čtyři třídy různého stupně a druhu vzdělání ze stejné lokality. První skupinou byli žáci deváté třídy vybrané základní školy (dále ZŠ), kde byl dotazník předložen osobně v papírové formě a vyplnilo jej celkem 18 žáků. Druhou skupinou respondentů byli žáci třetího ročníku vybraného gymnázia, kde v čase předložení elektronického dotazníku probíhal projektový týden zaměřený na finanční gramotnost a podařilo se tak vybrat celkem 53 odpovědí ze dvou tříd. Třetí skupinou dotazovaných byli žáci třetího ročníku obchodní akademie (dále SOŠ) v oboru Informační technologie, kde bylo vybráno celkem 22 odpovědí. Poslední skupinou respondentů byli opět žáci třetího ročníku středního odborného učiliště (dále SOU) v tříletých oborech Elektrikář – silnoproud a Elektromechanik, které jsou zakončené výučním listem. U této skupiny se podařilo vybrat odpovědi od 20 žáků. Důvodem výběru těchto škol byl fakt, že se jedná o stejnou lokalitu a z vybrané základní školy si mnoho žáků volí právě jednu z vybraných středních škol, tudíž někteří středoškolské respondenty mohou vycházet z podobného vzdělávacího prostředí. Celkově tedy dotazník vyplnilo 113 respondentů. Tento výzkumný vzorek poskytne pouze přibližný přehled o stavu finanční gramotnosti žáků a není tedy možné výsledky generalizovat.

⁵³ JAKEŠ, Petr. *Finanční gramotnost pro druhý stupeň základní školy*.

⁵⁴ NAVRÁTILOVÁ, Petra, Michal JIRÍČEK a Jaroslav ZLÁMAL. *Finanční gramotnost*.

⁵⁵ Mezinárodní šetření PISA, 2018. *Žákovský dotazník obecný* [online]. Dostupné z: <https://csicr.cz/cz/Mezinarodni-setreni/PISA/Datove-soubory-a-dotazniky/PISA-2018>

⁵⁶ Příloha 2 – Seznam správných odpovědí a definice termínů z dotazníků.

Ani na jedné ze škol není téma finanční gramotnosti zastoupeno jako samostatný povinný předmět. Spíše se jedná o průřezové téma v rámci povinných předmětů nebo volitelné semináře či projektové dny, jako v případě vybraného gymnázia. Většina respondentů neboli 82 % se s tématem financí již setkala v rámci jiných předmětů, jako například v matematice a zeměpisu na ZŠ, v základech společenských věd či právě ve volitelném semináři nazvaným přímo Finanční gramotnost na gymnáziu nebo v předmětu ekonomika na SOŠ i SOU. Finanční gramotnost však není pouze téma patřící do škol, ale také do osobního života. Celkem 71 % žáků uvedlo, že téma financí a rodinného rozpočtu řeší také v rodině. V souvislosti s rodinným zázemím respondentů mě také zajímalo nejvyšší dosažené vzdělání obou rodičů. Nejčastější odpovědi u všech skupin dotazovaných byla v případě matky střední škola nebo učební obor s maturitou, a to celkem u 41 % respondentů, na druhém místě pak v celkovém přehledu bylo ukončené vysokoškolské vzdělání, které činilo 21 %, přičemž tuto odpověď uvedlo nejvíce respondentů z gymnázia. V případě otce bylo nejvíce odpovědí, tedy 39 %, také u střední školy nebo učebního oboru s maturitou, následně 28 % dotazovaných uvedlo jako nejvyšší dosažené vzdělání otce střední školu nebo učební obor bez maturity.

Tabulka 1: Informace o respondentech

Název školy	Ročník	Věkové rozpětí	Žena / Muž / Jiné	Celkem respondentů
Základní škola (ZŠ)	9.	14–16 let	8 / 9 / 1	18
Gymnázium	3.	17–18 let	30 / 21 / 2	53
Obchodní akademie (SOŠ)	3.	18–21 let	9 / 12 / 1	22
Střední odborné učiliště (SOU)	3.	17–20 let	1 / 19 / 0	20

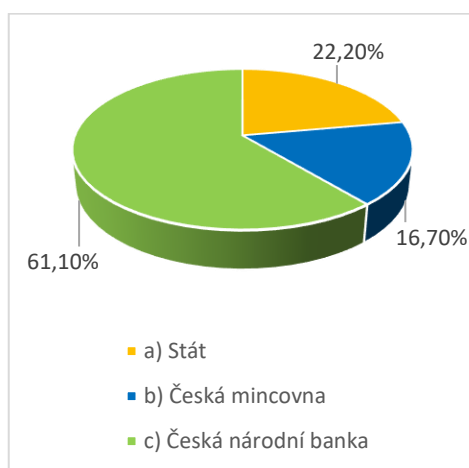
3.4 Vyhodnocení dotazníkového šetření

V následujících řádcích vyhodnocuji jednotlivé položky dotazníku. V první části vyhodnocení je věnován prostor vědomostním otázkám a poté rozboru otázek zjišťujících žákův postoj k financím a současně také analýze žákovy schopnosti použít své znalosti v praktických úkolech. U každé otázky jsou uvedeny vždy čtyři grafy, které zastupují jednotlivé skupiny respondentů. Pro tento typ zpracování jsem se rozhodla kvůli snadnější orientaci a následnému porovnání odpovědí mezi sebou. Správná odpověď je pouze jedna z uvedených možností a je vždy označena zelenou barvou.

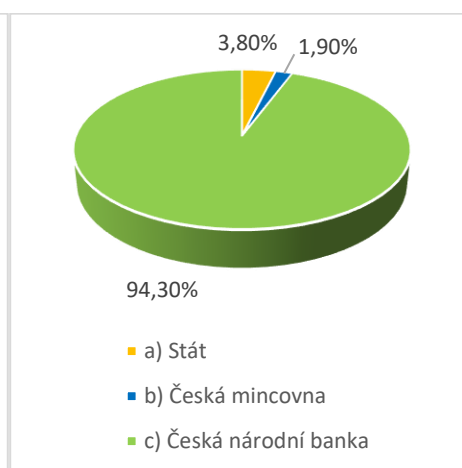
Základní pojmy finanční gramotnosti

Otázka č. 1: Peníze do oběhu vydává:

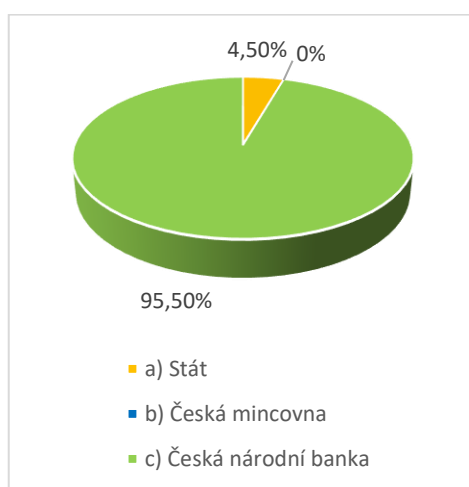
Graf 1: ZŠ, otázka č. 1

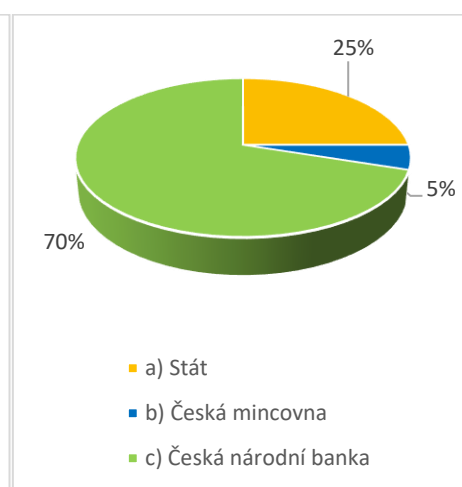
Graf 2: Gymnázium, otázka č. 1

Graf 3: SOŠ, otázka č. 1

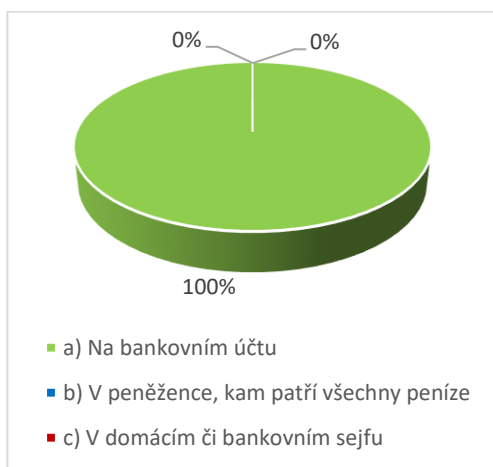
Graf 4: SOU, otázka č. 1

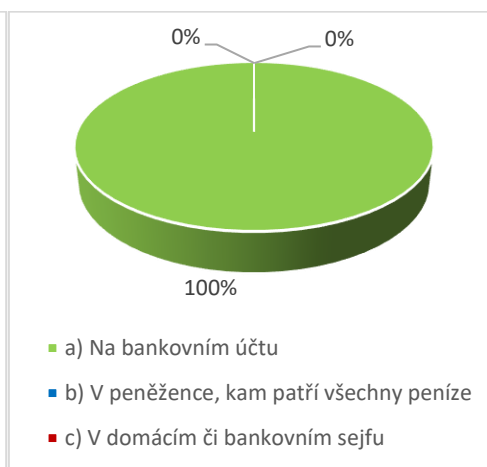
Z uvedených grafů vyplývá, že většina žáků gymnázia a SOŠ odpověděla správně. Podstatně nižší úspěšnost zaznamenáváme u žáků SOU a ZŠ, kde ve více než 20 % respondentů uvedlo stát jako subjekt, který má právo na výdej bankovek a mincí do oběhu. Českou národní banku, což je správná odpověď, označilo celkem 85 % dotazovaných žáků.

Otázka č. 2: Bezhotovostní peníze máme uložené:⁵⁷

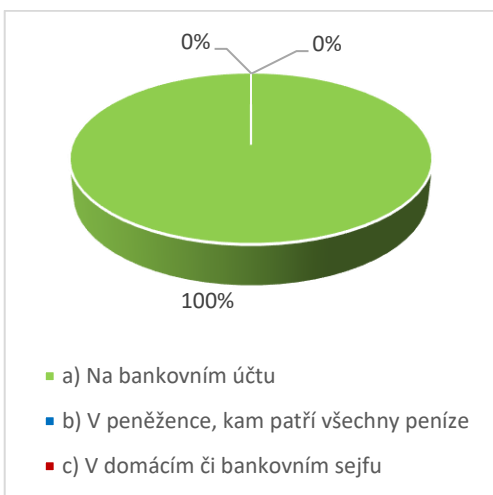
Graf 5: ZŠ, otázka č. 2

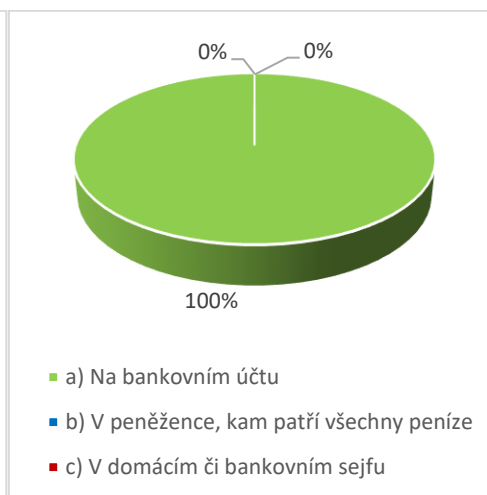
Graf 6: Gymnázium, otázka č. 2

Graf 7: SOŠ, otázka č. 2

Graf 8: SOU, otázka č. 2

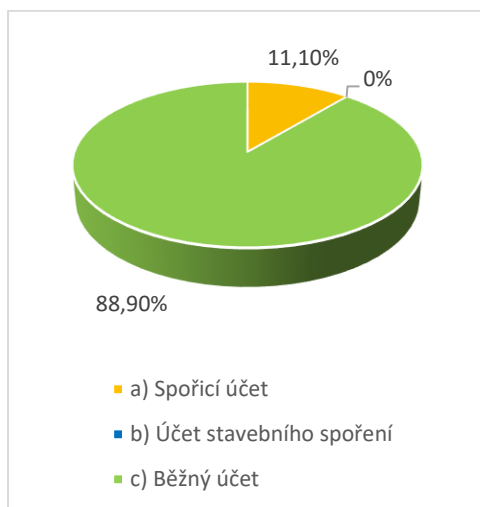

⁵⁷ JAKEŠ, Petr. *Finanční gramotnost pro druhý stupeň základní školy.*

Tato otázka vychází z kompetencí uvedených ve Standardu finanční gramotnosti pro druhý stupeň základní školy. Lze tedy předpokládat, že i žáci deváté třídy ZŠ budou schopni uvést rozdíl mezi hotovostním a bezhotovostním placením. Z grafu je zřejmé, že všech 113 respondentů uvedlo správnou odpověď, tedy bankovní účet.

Otázka č. 3: Pro každodenní placení je vhodný:⁵⁸

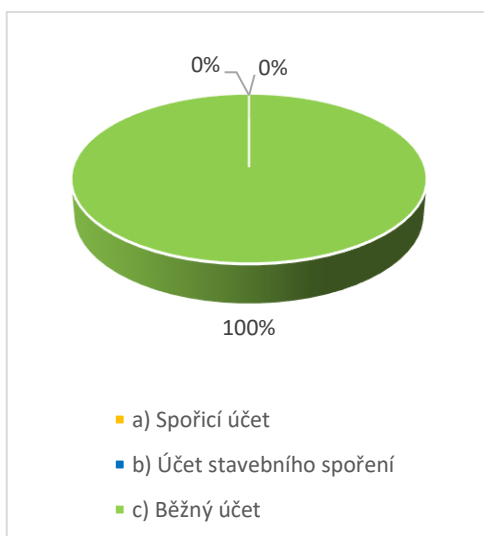
Graf 9: ZŠ, otázka č. 3

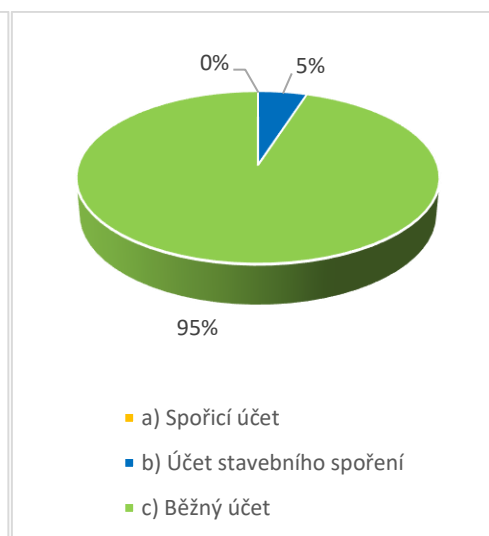
Graf 10: Gymnázium, otázka č. 3

Graf 11: SOŠ, otázka č. 3

Graf 12: SOU, otázka č.3

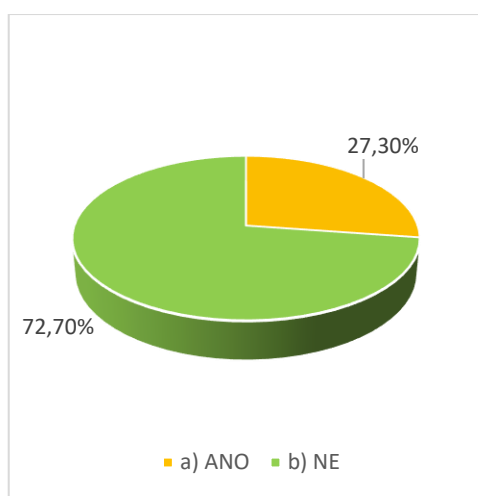

⁵⁸ NAVRÁTILOVÁ, Petra, Michal JIŘÍČEK a Jaroslav ZLÁMAL. *Finanční gramotnost.*

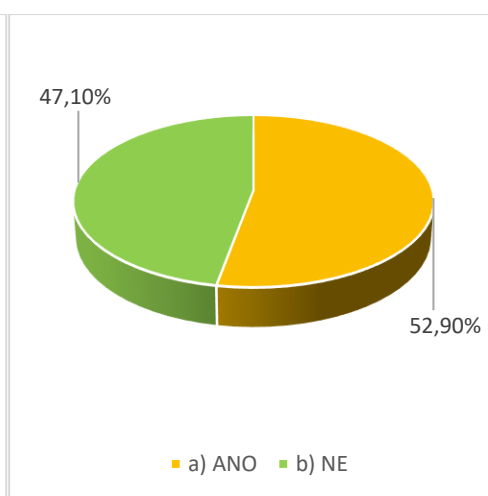
U této otázky se opět téměř všichni dotazovaní shodli na běžném účtu, jakožto vhodném účtu pro běžné transakce. V případě gymnázia a SOŠ je úspěšnost opět 100 %, zatímco u SOU je to 95 %, což lze považovat za velmi kladný výsledek. Žáci ZŠ zodpověděli správně v 88,9 %, důvodem může být fakt, že sice již vlastní svou platební kartu, ale zatím nemají tolik informací o samostatném vedení účtu.

Otázka č. 4: Je tento výrok pravdivý? *Debetní kartu mohu čerpat do mínusu.*

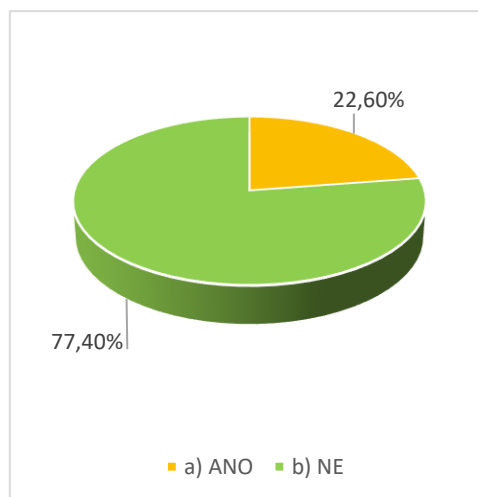
Graf 13: ZŠ, otázka č. 4

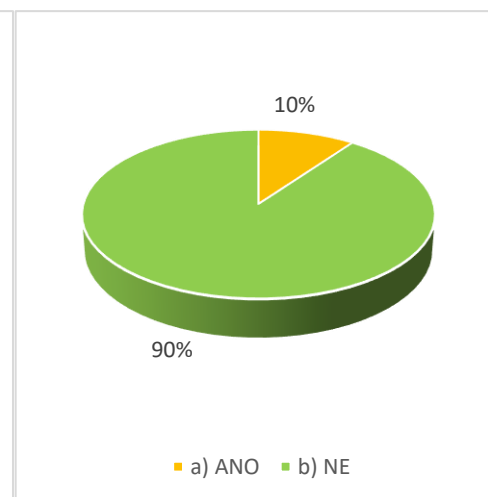
Graf 14: Gymnázium, otázka č. 4

Graf 15: SOŠ, otázka č. 4

Graf 16: SOU, otázka č. 4

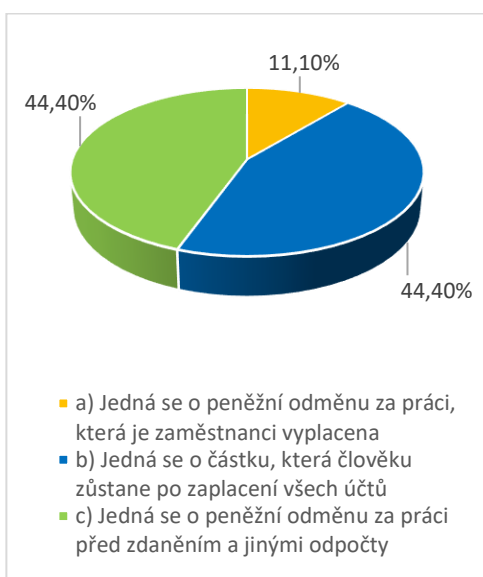

Odpovědi na tuto otázku se u jednotlivých skupin již na první pohled liší. Zastoupení správných odpovědí je téměř srovnatelný u žáků ze ZŠ a SOŠ. Poměrně překvapivým výsledkem je procentuální úspěšnost gymnazistů, která činí pouze 47,10 %, zatímco u žáků

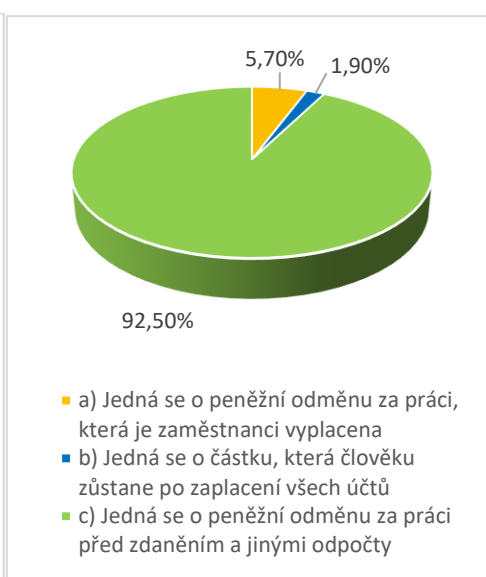
z SOU je to celkem 90 %. Termín debetní karta se však v běžné populaci nepoužívá tak často, a proto se snadno zamění s úvěrovými produkty, jako například kreditní kartou, kde lze v určitém období čerpat finance banky nebo kontokorentem, který je možné zřídit k běžnému účtu.

Otázka č. 5: Co to znamená hrubý příjem?⁵⁹

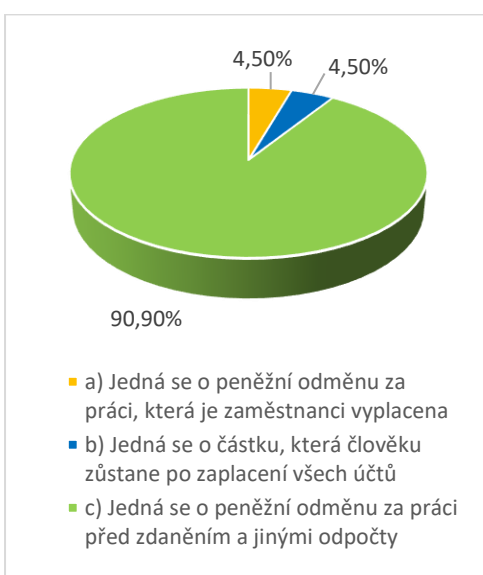
Graf 17: ZŠ, otázka č. 5

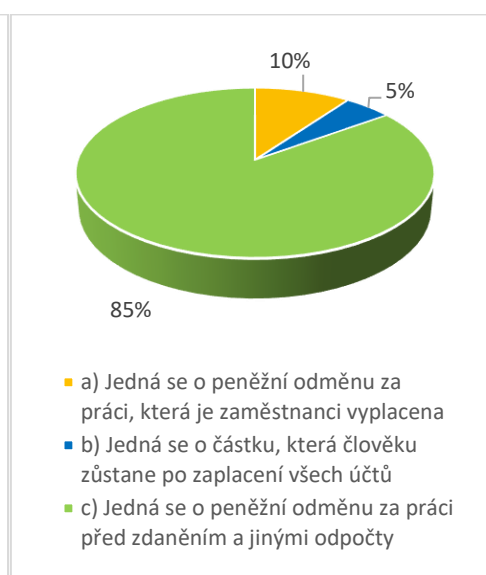
Graf 18: Gymnázium, otázka č. 5

Graf 19: SOŠ, otázka č. 5

Graf 20: SOU, otázka č. 5

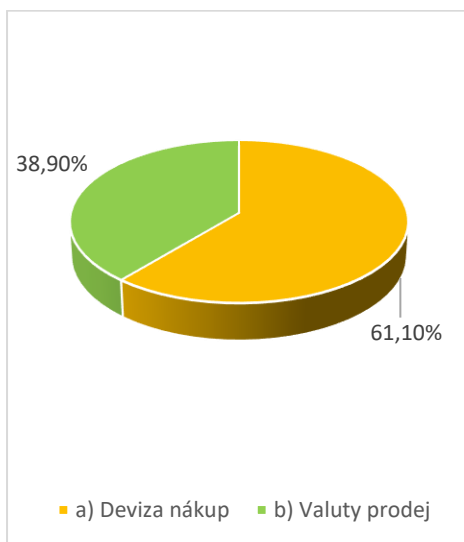

⁵⁹ NAVRÁTILOVÁ, Petra, Michal JIRÍČEK a Jaroslav ZLÁMAL. *Finanční gramotnost*.

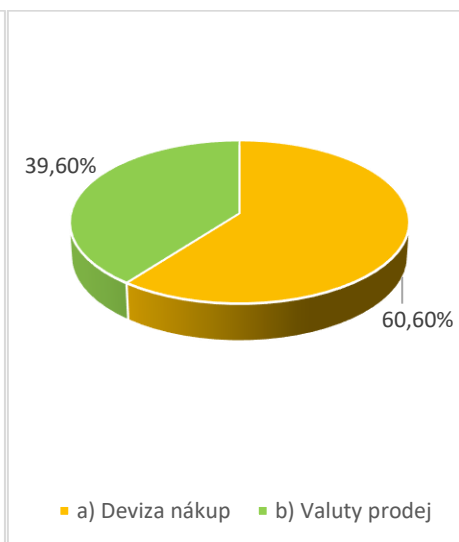
Žáci gymnázií a SOŠ odpověděli ve více než 90 % správně, u žáků z SOU je to pak v 85 % případech. U žáků ZŠ jsou odpovědi různorodější, kdy se přibližně polovina z nich přiklání ke správné odpovědi a druhá polovina označila hrubý příjem jako částku, která jedinci zůstane po zaplacení všech účtů. Možným důvodem, proč se výsledky na ZŠ a SŠ různí, může být fakt, že mnoho středoškolských žáků již někdy v minulosti obdrželi výplatu z různých brigád či jiných pracovních příležitostí, a tak je pro ně snadnější hrubý příjem správně definovat.

Otázka č. 6: Pokud chci měnit české koruny za libry v hotovosti v ČR, zajímá mě:

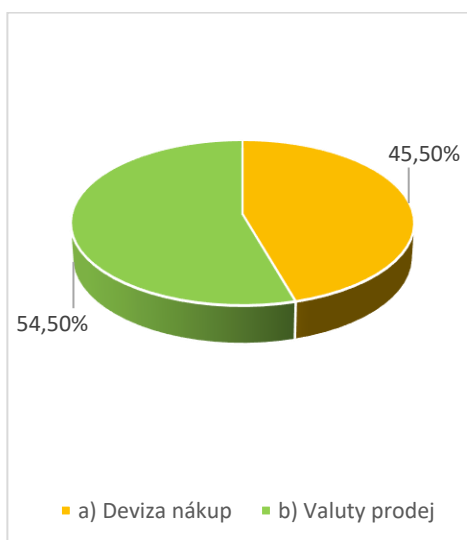
Graf 21: ZŠ, otázka č. 6

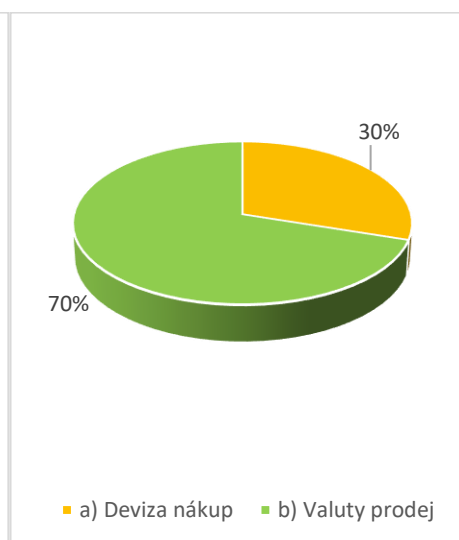
Graf 22: Gymnázium, otázka č. 6

Graf 23: SOŠ, otázka č. 6

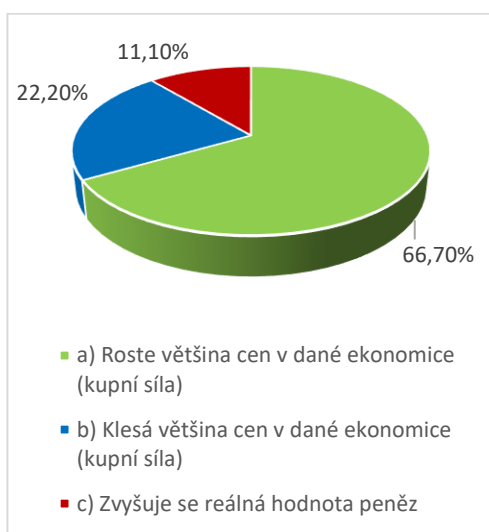
Graf 24: SOU, otázka č. 6

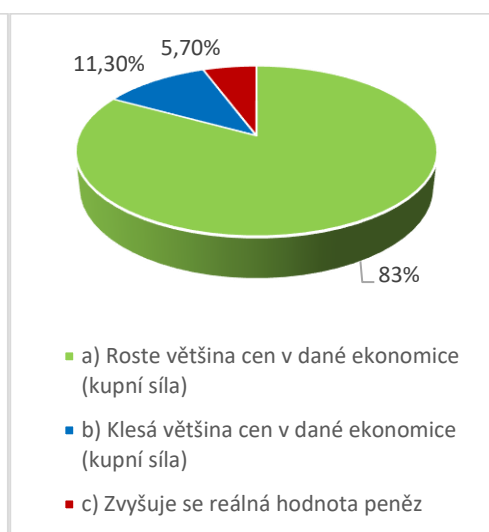
Chybovost u této otázky je poměrně vysoká v případě žáků základní školy a gymnázia. Dotazovaní z SOŠ zodpověděli v 54,5 % správně a žáci z SOU dokonce v 70 % správně. Správná odpověď je valuty prodej, jelikož valuty označují hotovost a prodej označuje směr směny peněz, kdy směnárna či banka cizí měnu prodává a kurz si tedy poupraví dle svých kritérií.

Otázka č. 7: Jaký má inflace obecně vliv na ceny?⁶⁰

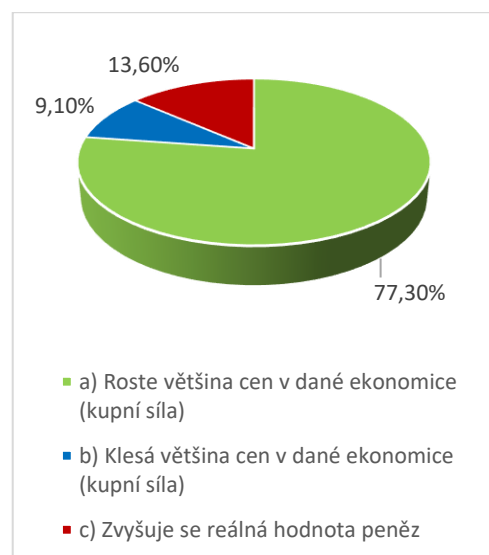
Graf 25: ZŠ, otázka č. 7

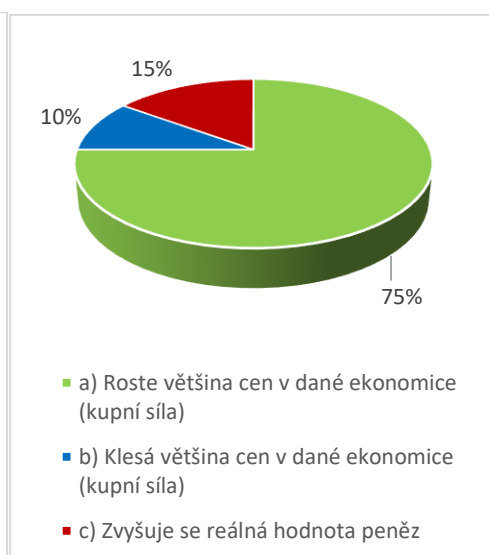
Graf 26: Gymnázium, otázka č. 7

Graf 27: SOŠ, otázka č. 7

Graf 28: SOU, otázka č. 7

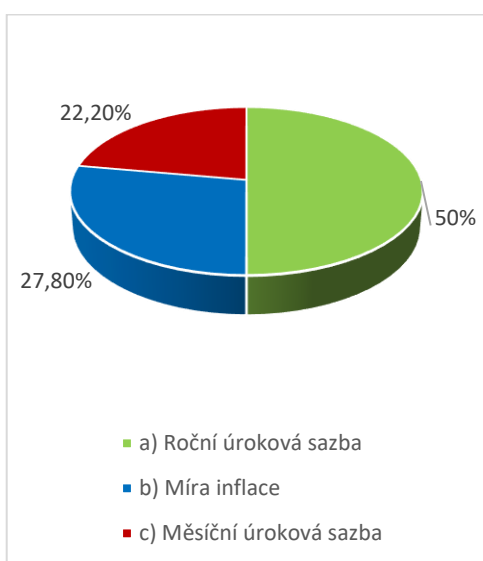

⁶⁰ KOCIÁNOVÁ, Helena. *Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co Vás neměl kdo naučit.*

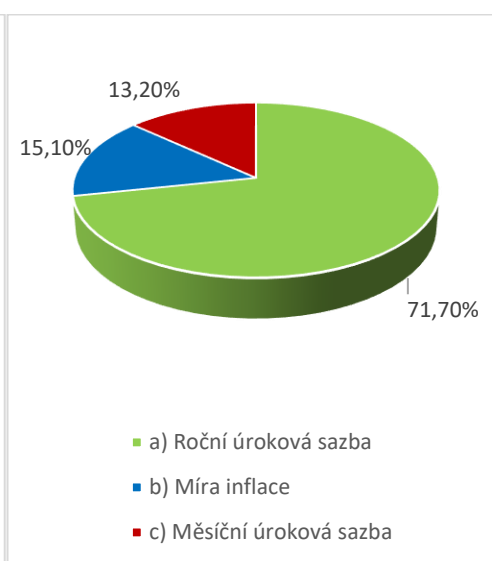
Správnou odpověď označilo průměrně 77,9 % dotazovaných. Obě chybné odpovědi pak označují opak inflace, což můžeme označit jako deflaci, ke které dochází tehdy, když je na trhu přebytek zboží a současně je nedostatek financí mezi lidmi, kteří si zboží nemohou dovolit. Z dlouhodobého hlediska pak dochází ke snížení zisků firem v důsledku snižování cen, snižování platů zaměstnanců či dokonce k hromadnému propouštění.⁶¹

Otázka č. 8: Co znamená označení p.a.?

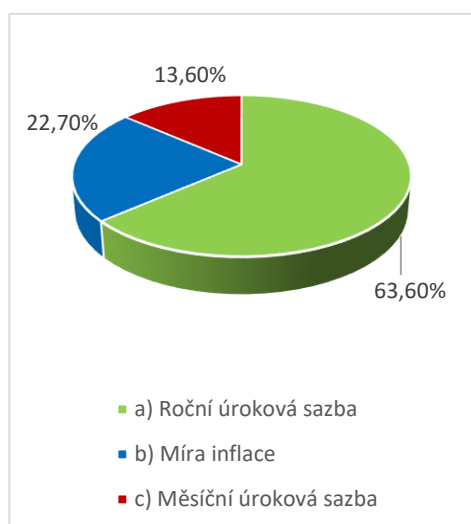
Graf 29: ZŠ, otázka č. 8

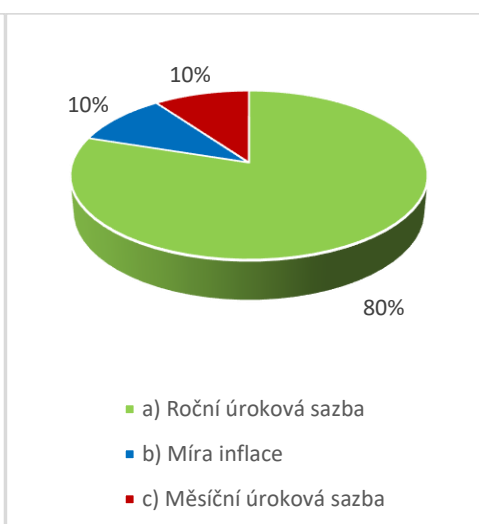
Graf 30: Gymnázium, otázka č. 8

Graf 31: SOŠ, otázka č. 8

Graf 32: SOU, otázka č. 8

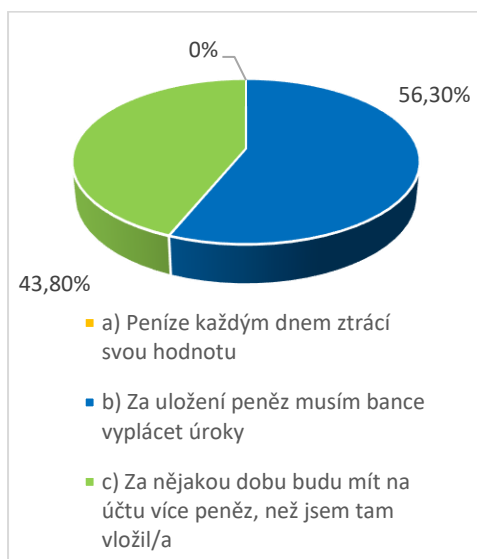

⁶¹ NAVRÁTILOVÁ, Petra, Michal JIRÍČEK a Jaroslav ZLÁMAL. *Finanční gramotnost*, str. 50.

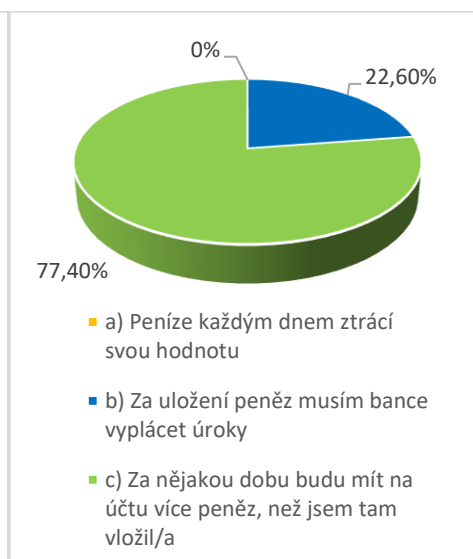
Označení p.a., neboli per annum, v překladu pak za rok nebo také ročně, se používá k vyjádření úrokové sazby. S touto zkratkou je obeznámeno celkem 68,1 % žáků. Největší úspěšnost u této otázky zaznamenáváme u respondentů z SOU, která činí 80 %. Avšak 50 % úspěšnost u žáků ZŠ je také dobrý výsledek, vzhledem k tomu, že otázka ověřuje spíše znalosti získané během studia na střední škole.

Otázka č. 9: Co to znamená zúročení peněz uložených v bance?

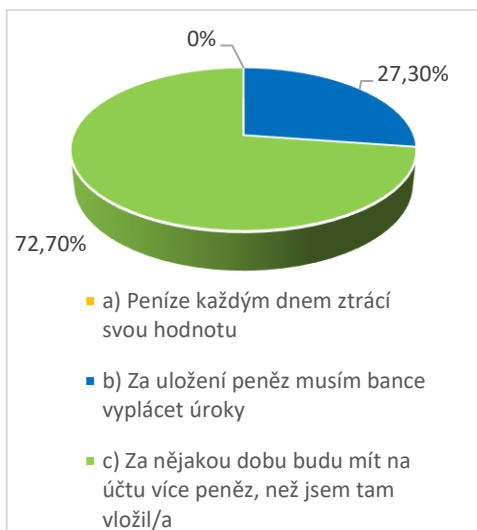
Graf 33: ZŠ, otázka č. 9

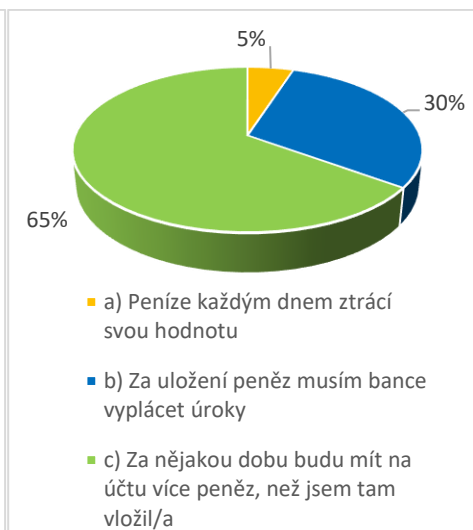
Graf 34: Gymnázium, otázka č. 9

Graf 35: SOŠ, otázka č. 9

Graf 36: SOU, otázka č. 9

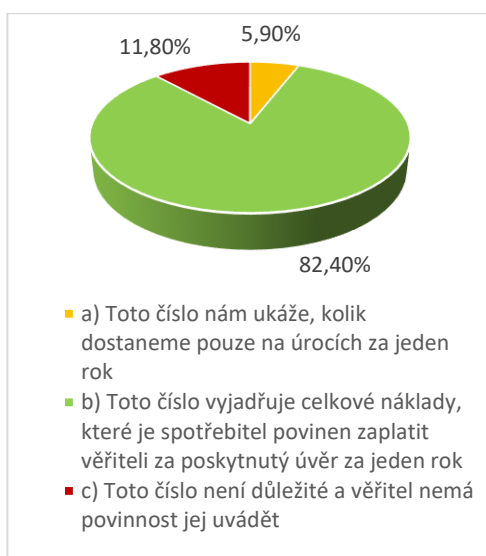

Princip úročení peněz uložených v bance je poměrně dobře znám žákům středních škol. Nejlépe na tom jsou žáci gymnázia, jejichž úspěšnost je téměř srovnatelná s úspěšností žáků

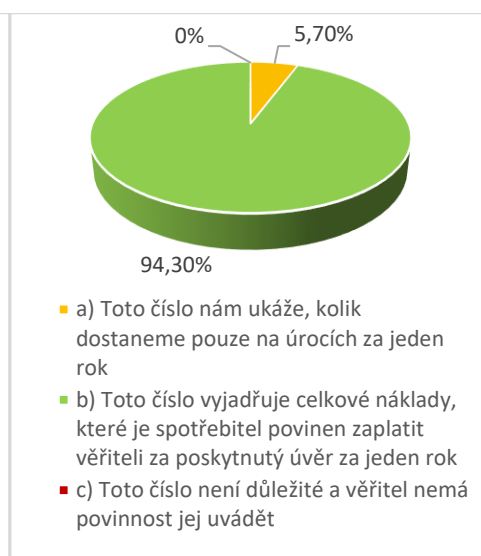
SOŠ. Druhá nejčastější odpověď byl opak správné odpovědi, tedy vyplácení úroků bance za uložení peněz. Jako možný důvod můžeme uvést, že v lidském povědomí termín úroky zní skoro jako poplatky, které se hradí právě bankám za poskytnuté služby. V tomto případě je to ale naopak, banka vyplácí úroky za to, že jsme si u ní uložili své finance.

Otázka č. 10: Čím je pro spotřebitele důležitá zkratka RPSN (Roční procentní sazba nákladů)?⁶²

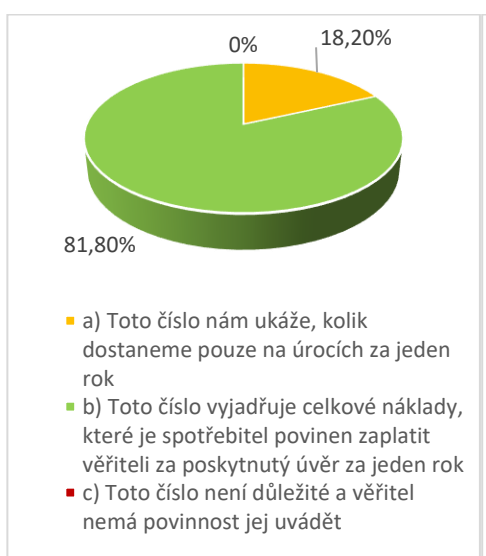
Graf 37: ZŠ, otázka č. 10

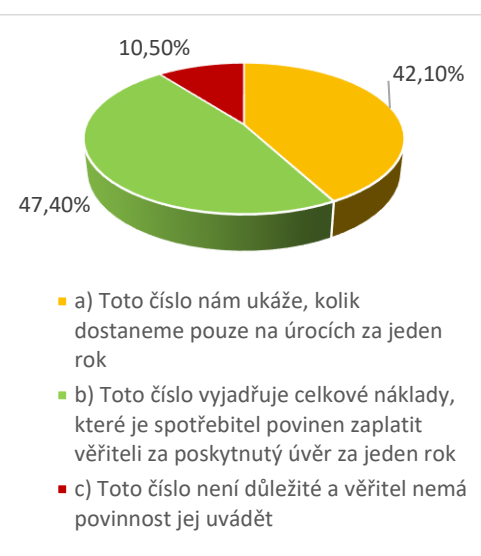
Graf 38: Gymnázium, otázka č. 10

Graf 39: SOŠ, otázka č. 10

Graf 40: SOU, otázka č. 10

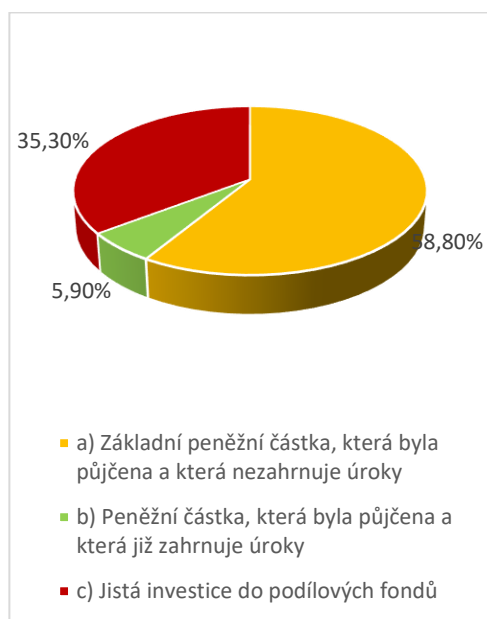

⁶² NAVRÁTILOVÁ, Petra, Michal JIRÍČEK a Jaroslav ZLÁMAL. *Finanční gramotnost.*

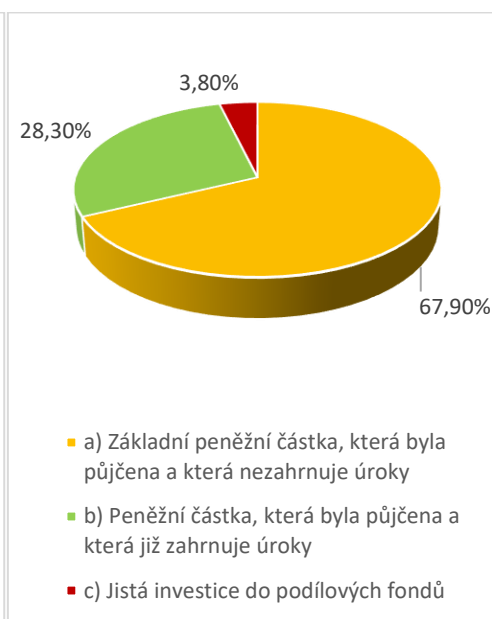
Odpovědi žáků ze ZŠ, SOŠ a gymnázia dosahují poměrně vysoké úspěšnosti. Odpovědi žáků z SOU nejsou tak jednoznačné, kdy se 47,4 % dotazovaných přiklání spíše ke správné odpovědi a dalších 42,1 % k odpovědi, která opět popisuje opak správné odpovědi. Číslo RPSN ukazuje náklady, kdežto u možnosti a) se nejedná o náklady, ale spíše příjmy z úroků.

Otázka č. 11: Co znamená pojem jistina?

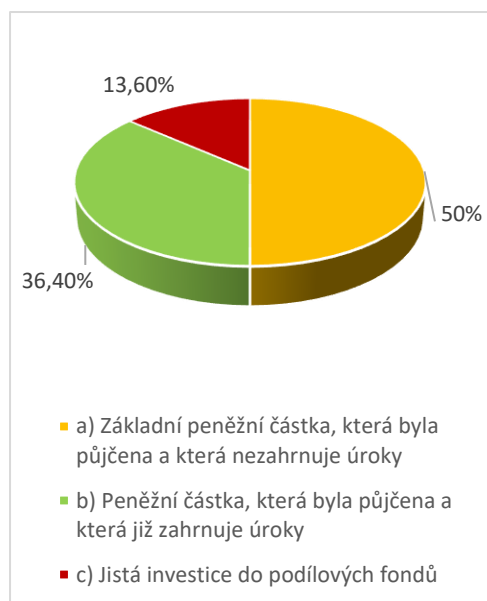
Graf 41: ZŠ, otázka č. 11

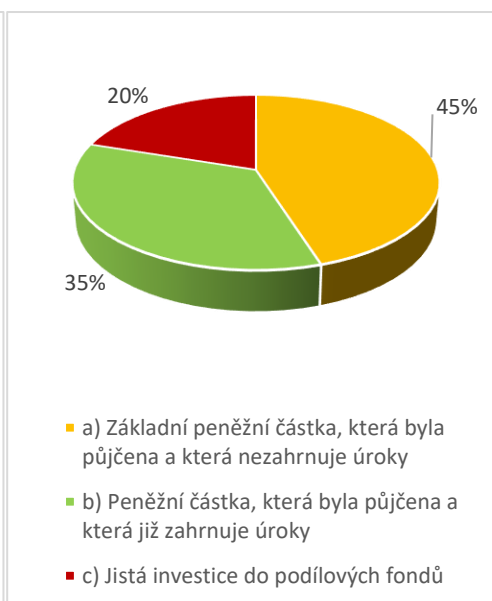
Graf 42: Gymnázium, otázka č. 11

Graf 43: SOŠ, otázka č. 11

Graf 44: SOU, otázka č. 11

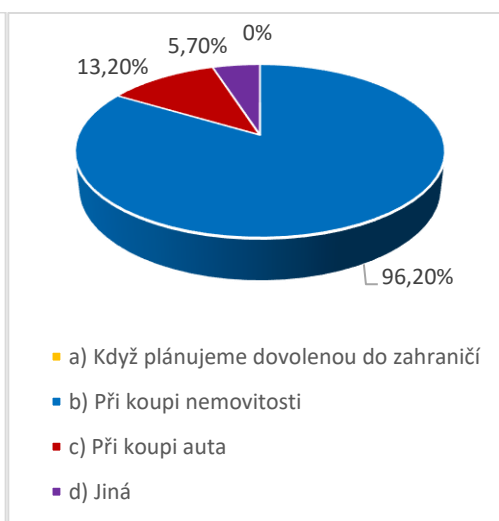
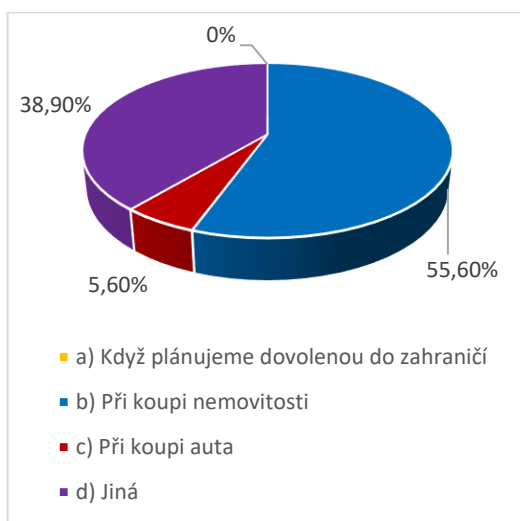
Tuto otázku lze označit jako jednu z nejvíce chybových v dotazníku. Důvodem může být to, že se s pojmem jistina ještě nikdo z dotazovaných ve svém životě nesetkal a tento pojem není tak známý. Nejčastější odpovědí byla základní peněžní částka, která byla půjčena a která v sobě nezahrnuje úroky.

Otázky zjišťující žákův postoj k financím

Otázka č. 12: V jaké situaci je podle tebe vhodné si půjčit peníze?

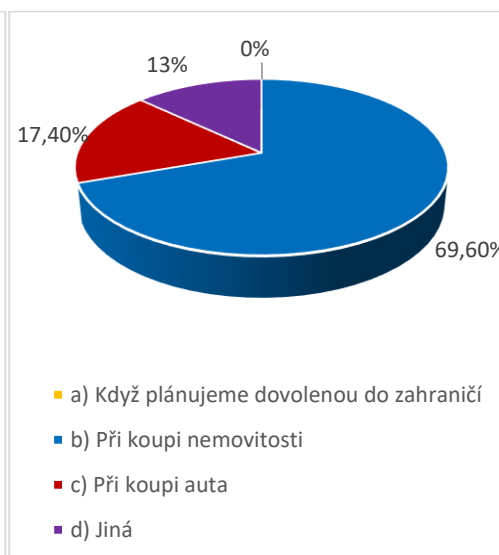
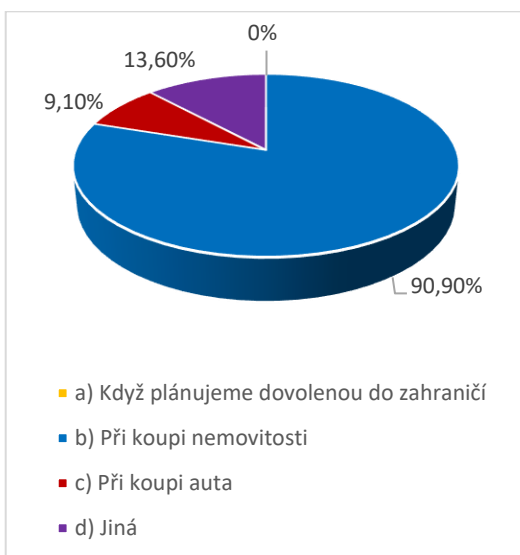
Graf 45: ZŠ, otázka č. 12

Graf 46: Gymnázium, otázka č. 12

Graf 47: SOŠ, otázka č. 12

Graf 48: SOU, otázka č. 12

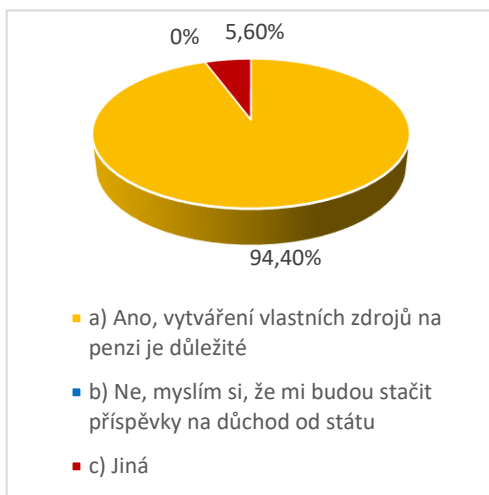

U následujících otázek včetně této otázky není stanovena jedna správná odpověď. Vzhledem k dané situaci mohou být však některé odpovědi obecně vnímány jako vhodnější než jiné.

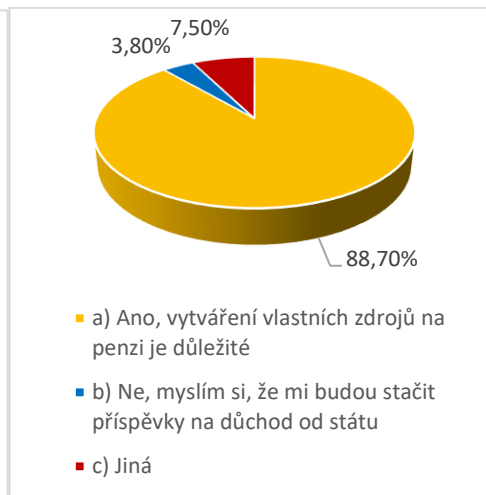
V centru zájmu je žákův názor na danou situaci a jeho postoj k financím. Většina žáků uvedla jako nejvhodnější situaci pro zřízení půjčky koupi nemovitosti. Co lze vnímat velmi pozitivně je fakt, že nikdo z dotazovaných nezvolil první možnost, tedy koupi dovolené v zahraničí, jelikož tato možnost je spíše vnímána jako nejméně vhodná pro zřízení jakékoliv půjčky. V případě slovních odpovědí bylo zajímavé sledovat, že 27,8 % žáků ze ZŠ uvedlo, že nejlepší je si peníze nikdy nepůjčovat. Tato odpověď se neobjevila u ostatních skupin dotazovaných. V tomto případě je vidět rozdíl v přemýšlení žáků ZŠ a SŠ, kteří půjčku vnímají spíše jako běžnou cestu k získání financí.

Otázka č. 13: Považuješ za důležité si již v brzkém věku zřídit penzijní připojištění?

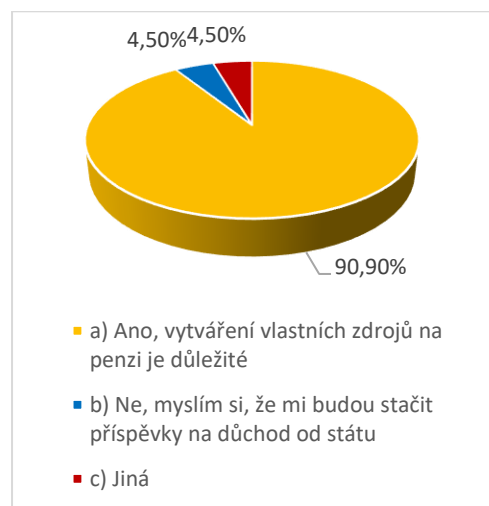
Graf 49: ZŠ, otázka č. 13

Graf 50: Gymnázium, otázka č. 13

Graf 51: SOŠ, otázka č. 13

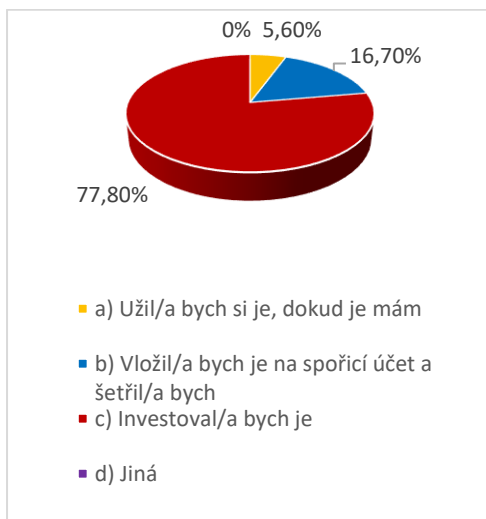
Graf 52: SOU, otázka č. 13

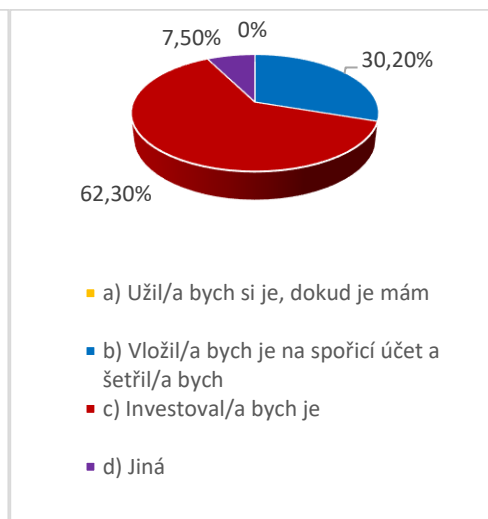
Naprostá většina žáků uvedla, že považují za důležité si již v raném věku spořit na důchodový věk. Nejvíce žáků, kteří si myslí opak, zaznamenáváme u SOU. V případě slovních odpovědí několik respondentů uvedlo, že si plánují spořit, ale nemyslí si, že je to výhodné v brzkém věku. Nutno podotknout, že slovní spojení raný či brzký věk je vnímáno velmi subjektivně, avšak v případě penzijního připojištění se doporučuje začít spořit co nejdříve. Obecně platí, že čím dříve, tím lépe, a současně čím nižší věk pojištěnce, tím výhodnější spoření bývá.

Otázka č. 14: Pokud bys vlastnil/a velký obnos peněz, co bys s nimi pravděpodobně udělal/a?

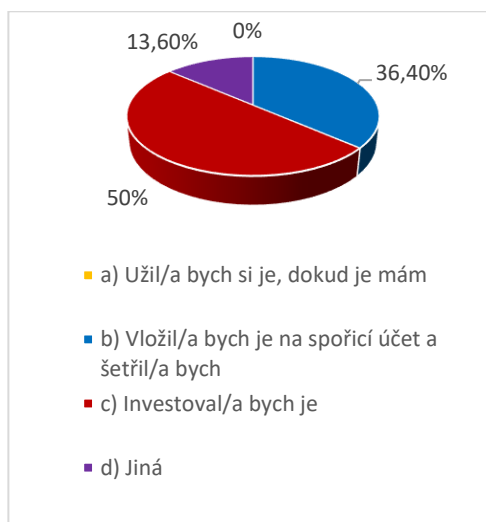
Graf 53: ZŠ, otázka č. 14

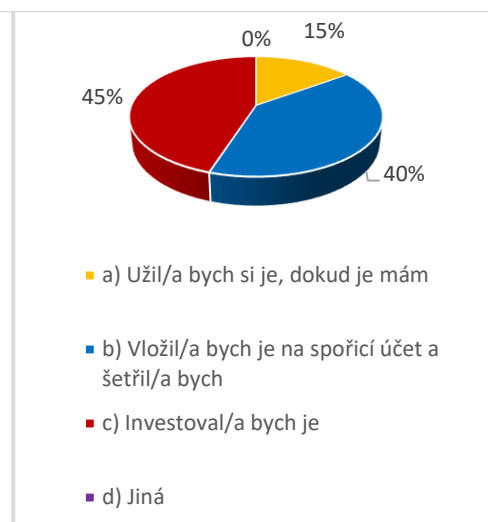
Graf 54: Gymnázium, otázka č. 14

Graf 55: SOŠ, otázka č. 14

Graf 56: SOU, otázka č. 14

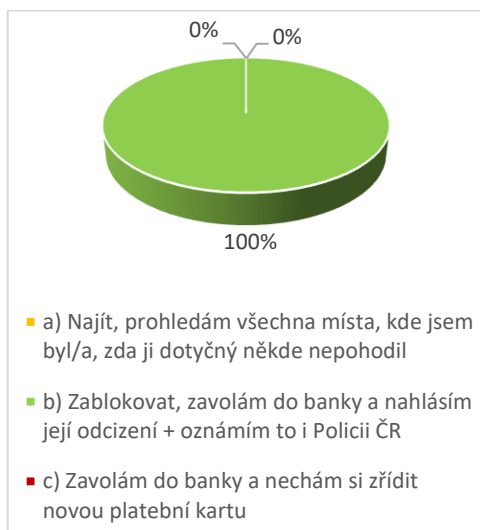

Zajímavým výsledkem je, že celkem 59,3 % dotazovaných žáků by své finance nejraději investovalo. K tématu investic se pojila většina slovních odpovědí na středních školách, konkrétně tedy investování do nemovitostí, akcií či koupě kryptoměn. Druhou nejčastější odpovědí bylo spoření.

Praktické úkoly

Otázka č. 15: Pokud mi někdo odcizí platební kartu, musím ji co nejrychleji:

Graf 57: ZŠ, otázka č. 15

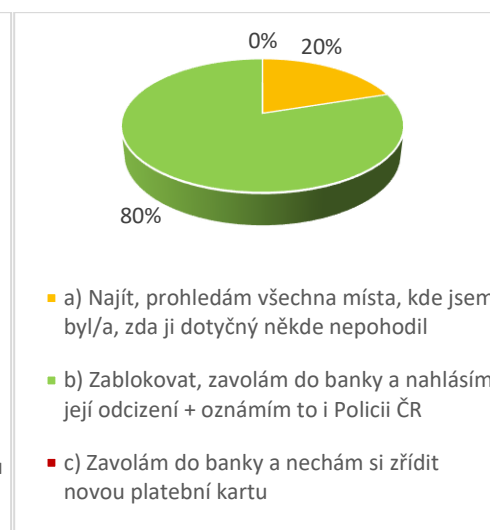
Graf 58: Gymnázium, otázka č. 15

Graf 59: SOŠ, otázka č. 15

Graf 60: SOU, otázka č. 15

Tato otázka očividně nečinila žákům žádný problém a téměř všichni dokázali zvolit nejvhodnější postup v případě ztráty či odcizení platební karty. Pouze v případě SOU 20 % žáků zvolilo jako první krok prohledání míst, kde se jedinec v poslední době nacházel. Tento krok lze považovat za instinktivní, ale nejrozzumnější je v tomto případě kartu nejdříve zablokovat a až poté hledat. Většina bank již nabízí pouze dočasné zablokování platební karty, kterou lze do určité doby znovu odblokovat pomocí internetového bankovníctví.

Otázka č. 16: Prohlédni si uvedený graf a odpověz na otázky:

- A) Co vyjadřuje uvedený graf?
- B) Ve kterém období byl kurz eura vůči koruně nejvyšší?

Obrázek 3: Kurz eura na české koruny za určité období⁶³

U této otázky mě zajímalo, zda budou žáci schopni rozeznat přiložený graf a zda poznají, ve kterém období křivka ukazuje na nejvyšší kurz eura vůči české koruně.

V případě první otázky se trefilo správně celkem 94,4 % žáků ZŠ, 94,3 % gymnazistů, 86,4 % žáků z SOŠ a 80 % žáků z SOU. Mezi nejčastějšími chybnými odpověďmi byl rozpočet, inflace, obecně peníze a někteří respondenti nevěděli vůbec. Správná odpověď je směnný kurz eura vůči koruně za určité období, ale akceptovány byly i odpovědi jako například kurz měny, kurz eura vůči koruně, sílu eura či koruny.

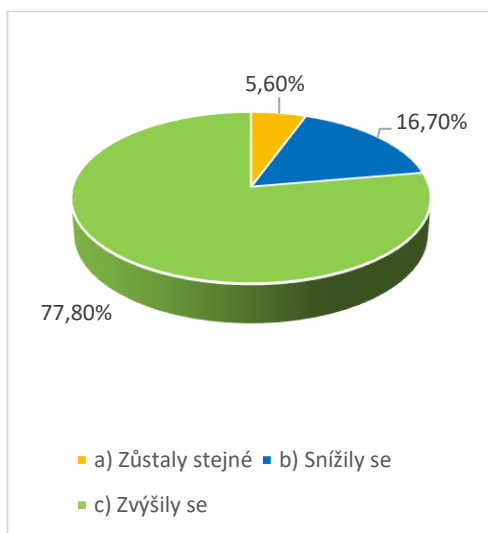
V případě druhé otázky bylo důležité rozeznat časové období, kdy byla křivka nejvýše čili v období od března 2020 do počátku června 2020. Původně byl dotazník zamýšlen pouze v papírové formě, kde měli respondenti za úkol přímo zakroužkovat období v uvedeném grafu. V případě elektronického dotazníku měli dotazovaní napsat svou odpověď. Kroužkování vykazovalo mnohem přesnější data než slovní odpovědi. Správně odpovědělo zhruba 68,8 % žáků ze ZŠ, dále přibližně 55 % žáků z gymnázia, 41 % žáků z SOŠ a

⁶³ kurzy.cz, *Kurz Eura, Euro EUR, aktuální kurzy koruny a měn* [online]. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/kurzy-men/nejlepsi-kurzy/EUR-euro/>

stejně tak žáci z SOU. Nejčastější odpovědí však bylo datum 1.3.2020, což není správná odpověď, jelikož v tento den byl kurz velmi nízko.

Otázka č. 17: Průměrná mzda zaměstnance vzrostla o 2 %, míra inflace je 1,5 %. Jeho reálné příjmy:

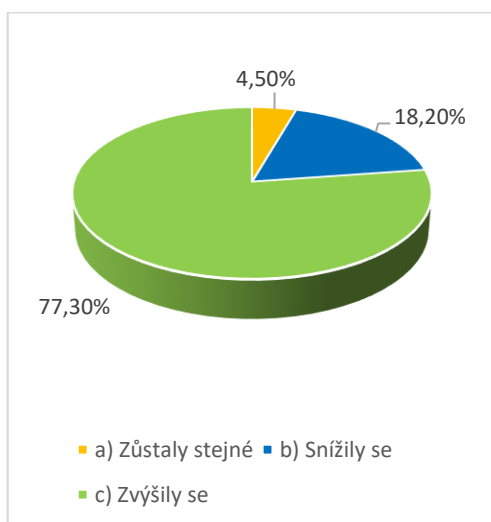
Graf 61: ZŠ, otázka č. 17

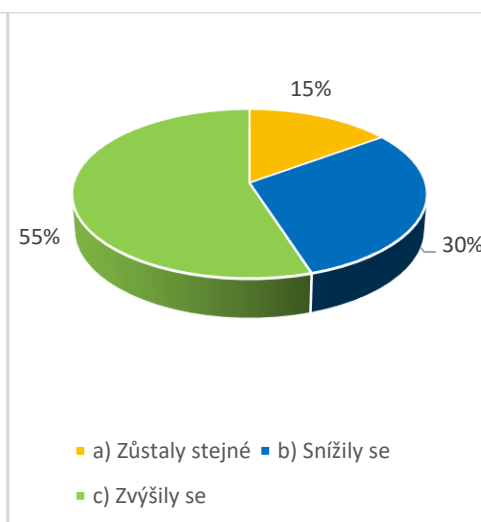
Graf 62: Gymnázium, otázka č. 17

Graf 63: SOŠ, otázka č. 17

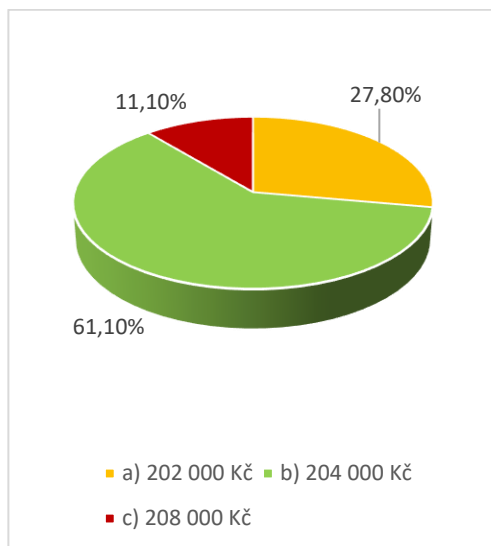
Graf 64: SOU, otázka č. 17

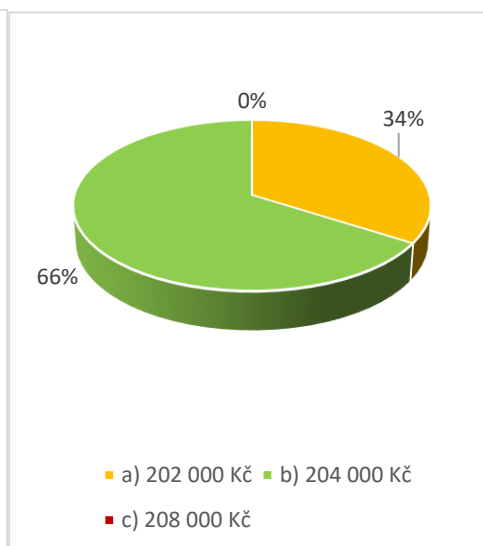
Úspěšnost u této otázky je opět na poměrně vysoké procentuální úrovni, celkem je to tedy 72,8 %. Nejméně správných odpovědí evidujeme u žáků SOU, kdy dalších 30 % dotazovaných uvedlo, že se příjmy naopak snížily. Tato otázka primárně ověřuje, zda žák chápe princip inflace. Správná odpověď je tedy zvýšení reálných příjmů o 0,5 %.

Otázka č. 18: Když si vezmu úvěr ve výši 200 000 Kč s úrokovou sazbou 2 % p.a., kolik celkem zaplatím bance, když úvěr po jednom roce splatím?

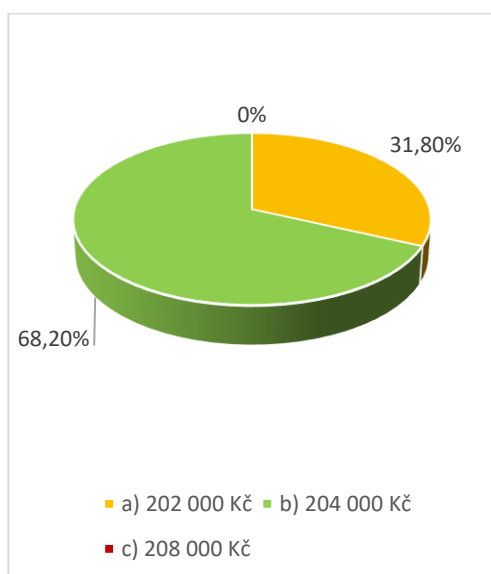
Graf 65: ZŠ, otázka č. 18

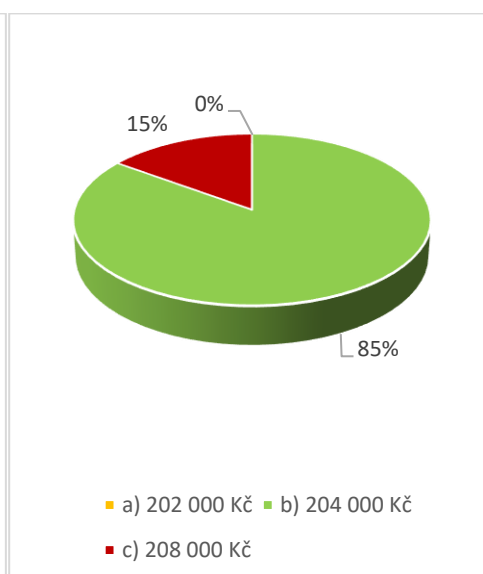
Graf 66: Gymnázium, otázka č. 18

Graf 67: SOŠ, otázka č. 18

Graf 68: SOU, otázka č. 18

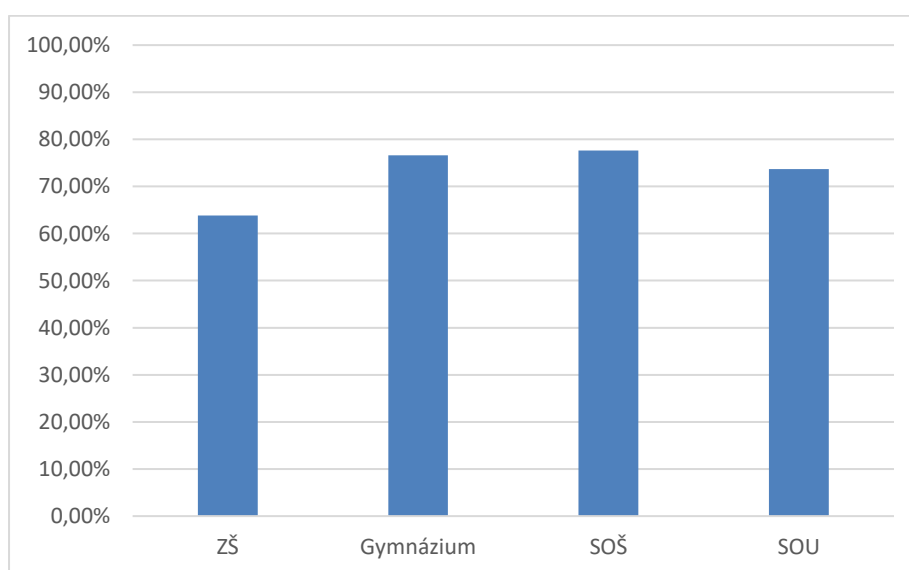
Poslední otázka opět ověřuje schopnost aplikovat teoretické znalosti na praktickém příkladu. Správná odpověď je 204 000 Kč, kdy jsme si nejprve vypočítali 1 % z 200 000 Kč a následně vynásobili dvěma a přičetli k původním 200 000 Kč. Tento výpočet se žákům ve velké míře povedl. Celkem 23,4 % dotazovaných uvedlo částku 202 000 Kč, která se také nabízí, ale je nesprávná.

3.5 Výsledné porovnání odpovědí

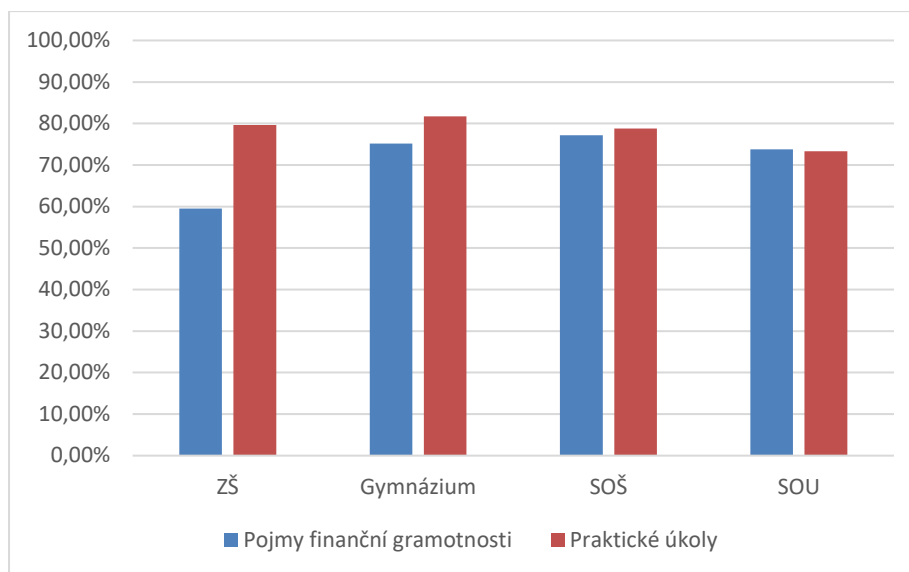
V této části práce poskytnu výsledky celého dotazníku a porovnam jednotlivé školy mezi sebou. Následující hodnoty jsou pouze orientační, jelikož je do nich započítána také otázka č. 16, jejíž data nejsou tak přesná, jako u ostatních otázek. Důvodem je rozdílná forma dotazníku, kdy žáci ze ZŠ přímo kroužkovali v přiloženém grafu, zatímco žáci SŠ psali své odpovědi slovně, což činilo potíže a nepřesnosti. Celková úspěšnost respondentů ze ZŠ je 66 %, z gymnázia 76 %, z SOŠ 76 % a z SOU 69 %.

Hodnoty, které jsou vypsány níže, mohou být považovány za přesnější, jelikož otázka č. 16 nebyla započítána do celkové procentuální úspěšnosti zkoumaných skupin žáků. Celková úspěšnost respondentů ze **ZŠ je tedy 63,8 %**, z **gymnázia 76,6 %**, z **SOŠ 77,6 %** a z **SOU 73,7 %**. Výsledná procentuální úspěšnost nevykazuje velké rozdíly mezi středními školami. Rozdíl mezi gymnáziem a SOŠ je pouze jeden procentní bod, přičemž žáci SOŠ prokázali nepatrně vyšší znalost finanční problematiky než gymnazisté. Výsledky žáků z SOU jsou nižší než u ostatních středních škol, avšak rozdíl mezi SOŠ a SOU je pouze 3,9 %, přičemž by se mohl předpokládat mnohem větší rozdíl ve finanční gramotnosti těchto dvou skupin. Celková úspěšnost žáků vybraných středních škol je přibližně o 12 % vyšší než úspěšnost žáků základní školy, tudíž je možno podotknout, že znalost finanční problematiky se studiem na střední škole prohlubuje.

Graf 69: Celková úspěšnost

Graf 70: Porovnání úspěšnosti u hodnocených odpovědí

V grafu č. 70 je uvedena úspěšnost jednotlivých skupin žáků ve dvou hodnocených oblastech dotazníku, a to pojmy finanční gramotnosti a praktické úkoly.

Jak již bylo zmíněno na začátku této práce, oblast ověřující znalosti základních pojmů finanční gramotnosti přinesla největší rozdíly. Nejvyšší úspěšnost oproti žákům základní školy v první oblasti zaznamenáváme u žáků SOŠ, kdy rozdíl mezi těmito dvěma školami činí 17,7 %. V druhé oblasti zabývající se praktickými příklady naopak dosahují nejnižší úspěšnosti žáci SOU, kteří měli o 6,3 % nižší skóre než žáci deváté třídy ZŠ. Nejlépe pak skončili gymnazisté, jejichž výsledky byly pouze o 2,1 % vyšší než výsledky žáků ZŠ.

Největší shoda v odpovědích byla u otázek zabývajících se žakovým přístupem k různým situacím vztahujícím se k finanční problematice. U těchto otázek nebyla stanovena jedna správná odpověď, jelikož každý názor je zde platný, ale z nastíněné situace lze vyvodit odpovědi, které jsou vhodnější, jako například koupě nemovitosti u otázky č. 12 nebo zřízení penzijního připojištění již od brzkého věku u otázky č. 13.

Diskuse

Výsledky výzkumného šetření v této bakalářské práci mohlo ovlivnit několik faktorů. Prvním faktorem by mohl být samotný sběr dat, který byl původně zamýšlen pouze v papírové formě a při osobní návštěvě patřičné školy. Vzhledem k epidemiologické situaci u nás v České republice na jaře roku 2021 byl však sběr dat převeden do hybridní formy, myšleno část prezenčně a část distančně. Konkrétně se tedy podařilo osobní sběr dat učinit pouze na základní škole a na všech třech středních školách byl sběr proveden distančně pomocí elektronického dotazníku. V případě středních škol žáci vyplňovali dotazník během jedné z vyučovacích hodin za přítomnosti vyučujícího, tudíž se nepředpokládá velký výskyt nežádoucích jevů, jako například opisování či vyhledávání informací na internetu, ale zároveň nelze tyto jevy ani vyloučit. Dalším faktorem by mohl být také samotný dotazník, zejména pak poněkud problematická otázka č. 16, která byla původně koncipována pro papírovou verzi dotazníku, kde respondenti přímo kroužkovali do přiloženého grafu a výsledky byly mnohem jednoznačnější. U elektronické verze respondenti psali slovní odpověď, která vykazala poměrně velký rozptyl a bylo komplikované tuto otázku objektivně vyhodnotit, proto jsem se nakonec rozhodla ji do výsledné úspěšnosti nepočítat.

Celkové vyhodnocení dotazníku ukazuje, že žáci třetích ročníků vybraných středních škol opravdu dosahují vyšší finanční gramotnosti než žáci deváté třídy základní školy. Obecně lze říci, že se žáci středních škol dokáží lépe orientovat v tématu, avšak co se týče praktických úloh, jejich výsledná úspěšnost je téměř srovnatelná s úspěšností žáků základní školy. Celková úspěšnost u všech typů středních škol dosahuje poměrně uspokojivých hodnot, ale možný prostor pro zlepšení tam zajisté je. U žáků SOŠ a gymnázia lze předpokládat další posun v rámci posledního ročníku střední školy, kdežto žáci z SOU zpravidla tímto své studium na střední škole zakončují a dál většinou pokračují na pracovní trh. Finanční gramotnost je však široké téma, které se nerozvíjí pouze ve školách, nýbrž po celý život. Škola však může jedinci poskytnout alespoň základní informace a vzhled do této problematiky a usnadnit tím jedinci vstup do mnohem samostatnější fáze života.

V rámci svého výzkumu jsem nahlédla také do pilotního sběru dat pro mezinárodní měření finanční gramotnosti provedeného Adele Atkinson a Flore-Anne Messy pod záštitou Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), který byl proveden již v letech 2010–2012 a kterého se zúčastnilo celkem 1 005 respondentů z České republiky.⁶⁴ Věkové rozmezí dotazovaných bylo od 18 do 79 let, kdy se předpokládala větší úspěšnost u starších respondentů. Výsledné skóre u vědomostních otázek týkajících se finančních pojmů bylo například 70 % u otázky na definici inflace a 88 % u otázky na úrokovou sazbu v případě půjčky. V průzkumu provedeném pro účely této bakalářské práce byla úspěšnost u otázky na definici inflace celkem 75,5 % (otázka č. 7) a u otázky na princip úrokové sazby při půjčce 70 % (otázka č. 18). Samozřejmě záleží, jakým způsobem byly otázky položeny a jakou formou proběhl sběr dat, ale vzhledem k tomu, že se v tomto výzkumu pro OECD měřil průřez celou společností, nikoliv pouze dospívající žáci, tak je srovnání přinejmenším zajímavé i z časového hlediska, kdy lze sledovat vývoj finanční gramotnosti u české populace.

Další průzkumy finanční gramotnosti, které jsou však prováděny pravidelně, jsou ty ze strany Ministerstva financí a také mezinárodní šetření patnáctiletých žáků PISA, které slouží jako ukazatele, že dochází ke zvyšování povědomí o finanční problematice. Kompletní finanční vzdělávání probíhá poměrně krátkou dobu a lze předpokládat, že výuka finanční gramotnosti bude dále rozvíjena a podpořena, a proto by v rámci dalšího průzkumu vycházejícího z této bakalářské práce mohlo být zajímavé provést šetření znovu za několik let, přičemž by mohlo dojít k zjištění, zda se finanční gramotnost žáků středních škol zvýšila nebo zda zůstala stále stejná a jak se v průběhu let změnil postoj dospívajících k financím.

⁶⁴ ATKINSON, Adele, Flore-Anne MESSY. OECD Working Papers on Finance, *Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study* [online]. Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/measuring-financial-literacy_5k9csfs90fr4-en

Závěr

Tato bakalářská práce nesoucí název Finanční gramotnost žáků vybraných středních škol je věnována finanční problematice, a to především finančnímu vzdělávání za účelem zvýšení finanční gramotnosti české populace.

Cílem teoretické části této práce bylo definovat finanční gramotnost a také popsat související oblasti této problematiky, se kterými se jedinec běžně setkává ve svém životě. Dále bylo důležité popsat, jakým způsobem je finanční tematika zahrnuta ve vzdělávání a jak se následně úroveň finanční gramotnosti v populaci monitoruje. Vycházela jsem především z publikace od V. Novákové a V. Sobotky, kteří shrnuli dosavadní informace ve Slabikáři finanční gramotnosti. Další užitečnou publikací byla příručka finanční gramotnosti od H. Kociánové: Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co Vás neměl kdo naučit. Významným zdrojem informací spojených s finančním vzděláním pak byly platné strategické dokumenty zveřejněné především Ministerstvem financí České republiky.

V empirické části jsem se věnovala výzkumu s cílem změřit úroveň finanční gramotnosti žáků třetích ročníků vybraných středních škol a porovnat výsledky s vědomostmi žáků deváté třídy základní školy. Dotazníkové šetření poskytlo přehled o přibližné úrovni finanční gramotnosti žáků v dané lokalitě a také o prohloubení kompetencí ve finanční problematice u žáků SŠ. Výsledky dotazníkového šetření ukázaly největší rozdíly v sekci vědomostních otázek zaměřených na základní pojmy finanční gramotnosti, kdy největší posun oproti žákům ze ZŠ zaznamenáváme u žáků ze SOŠ. Co se týče praktických úkolů, tam překvapivě dosahují nejnižší úspěšnosti žáci SOU a nejvyšší pak žáci gymnázia. Z výsledků dotazníkového šetření je vidět mírné zvýšení úspěšnosti žáků středních škol oproti žákům základní školy, přesto by úspěšnost žáků střední školy mohla dosahovat i vyšších hodnot, bereme-li v potaz fakt, že absolventi středního vzdělání jsou poté považováni za ekonomicky samostatné jedince.

Na závěr je nutno podotknout, že finanční gramotnost je poměrně novým fenoménem ve vzdělávání, který se ve společnosti rychle rozvíjí vlivem rostoucí nabídky na finančním trhu.

Zvyšování finanční gramotnosti jakožto prevence proti předlužení obyvatelstva a jinými negativními jevy by mělo probíhat konzistentně již od základní školy. V České republice je tomuto aspektu věnována pozornost a finanční gramotnost je začleněna do formálního vzdělávání, strategické dokumenty jsou vcelku pravidelně revidovány a úroveň znalostí finanční problematiky je následně měřena. Jak již bylo v této práci zmíněno, měření finanční gramotnosti ze strany Ministerstva financí v roce 2030 by mohlo ukázat, zda je výuka finanční gramotnosti v českých školách dostačující, jelikož by se v tomto roce měřila část populace, která již prošla kompletním finančním vzděláváním.

Seznam použitých informačních zdrojů

PUBLIKACE

GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JÚVA, přeložil Vendula HLA VATÁ. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-185-0.

HESOVÁ, Alena a Eva ZELENDOVÁ, 2011. *Finanční gramotnost ve výuce: metodická příručka*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV), divize VÚP. ISBN 978-80-86856-74-2.

JAKEŠ, Petr, 2011. *Finanční gramotnost pro druhý stupeň základní školy*. Praha: Fortuna. ISBN 978-80-7373-089-5.

NAVRÁTILOVÁ, Petra, Michal JIŘÍČEK a Jaroslav ZLÁMAL, 2021. *Finanční gramotnost*. Aktualizované 4. vydání. Prostějov: Computer Media. ISBN 978-80-7402-409-2.

KOCIÁNOVÁ, Helena, 2012. *Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co Vás neměl kdo naučit*. Olomouc: ANAG. ISBN 978-80-7263-767-6.

BERTL, Ivan, 2017. *Finanční gramotnost jako nástroj sociální adaptace a příležitost k překonání negativních důsledků sociálních problémů*. Praha: Česká andragogická společnost. ISBN 978-80-905460-8-0.

NOVÁKOVÁ, Vladimíra a Věroslav SOBOTKA, ed., 2011. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2., aktualiz. vyd. Praha: COFET. ISBN 978-80-904396-1-0.

INTERNETOVÉ ZDROJE – STRATEGICKÉ DOKUMENTY

Ministerstvo financí České republiky, 2010. Strategie finančního vzdělávání. *Národní strategie finančního vzdělávání* [online]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty#narodni-strategie>

Ministerstvo financí České republiky, 2020. Strategie finančního vzdělávání. *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0* [online]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty#narodni-strategie>

Ministerstvo financí České republiky, 2017. Strategie finančního vzdělávání. *Standard finanční gramotnosti* [online]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/aktuality/2017/standard-financni-gramotnosti-29163>

Ministerstvo financí České republiky, 2019. *Finanční vzdělávání a jeho vývoj v České republice* [online]. Dostupné z:

https://amsp.cz/wp-content/uploads/2020/01/Národn%C3%AD-startegie-finan%C3%ADho-vzd%C3%ADl%C3%ADv%C3%ADn%C3%ADmp_ALBSBJBMDU8I.pdf

Společný dokument MF, MŠMT, MPO ČR, 2007. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. Dostupné z:

https://clanky.rvp.cz/wpcontent/upload/prilohy/9539/system_budovani_financni_gramotnosti_na_zakladnich_a_strednich_skolach.pdf

Česká školní inspekce, 2021. Mezinárodní šetření PISA. *PISA 2022* [online]. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/cz/Mezinarodni-setreni/PISA/Archiv/PISA-2022>

Generální finanční ředitelství, 2018. *Zdanění kryptoměn* [online]. Dostupné z:

https://www.simpletax.cz/files/vyjadreni_gfr_kryptomeny.pdf

Český statistický úřad, 2022. *Měsíční vývoj meziročního indexu spotřebitelských cen* [online]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/inflace_spotrebitelske_ceny

kurzycz, *Kurz Eura, Euro EUR, aktuální kurzy koruny a měn* [online]. [cit. 2021-05-10].

Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/kurzy-men/nejlepsi-kurzy/EUR-euro/>

Ministerstvo financí, 2020. Výsledky měření finanční gramotnosti 2020, *Zpráva z výzkumu pro Ministerstvo financí ČR* [online]. Dostupné z: <https://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2020/vysledky-mereni-financni-gramotnosti-20-3286>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2021. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV)* [online]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020. *Rámcové vzdělávací programy středního odborného vzdělávání (RVP SOV)* [online]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-stredniho-odborneho-vzdelavani-rvp-sov/obory-l-a-m/18-informaticke-obory/>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2021. *Rámcové vzdělávací programy pro gymnázia (RVP G*)* [online]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/>

ATKINSON, Adele, Flore-Anne MESSY. OECD Working Papers on Finance, *Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study* [online]. Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/measuring-financial-literacy_5k9csfs90fr4-en

Seznam obrázků

Obrázek 1: Měsíční vývoj meziročního indexu spotřebitelských cen.....	13
Obrázek 2: Poskytovatelé a příjemci finančního vzdělávání	21
Obrázek 3: Kurz eura na české koruny za určité období.....	49

Seznam tabulek

Tabulka 1: Informace o respondentech	32
--	----

Seznam grafů

Graf 1: ZŠ, otázka č. 1	Graf 2: Gymnázium, otázka č. 1.....	33
Graf 3: SOŠ, otázka č. 1	Graf 4: SOU, otázka č. 1.....	33
Graf 5: ZŠ, otázka č. 2	Graf 6: Gymnázium, otázka č. 2.....	34
Graf 7: SOŠ, otázka č. 2	Graf 8: SOU, otázka č. 2.....	34
Graf 9: ZŠ, otázka č. 3	Graf 10: Gymnázium, otázka č. 3.....	35
Graf 11: SOŠ, otázka č. 3	Graf 12: SOU, otázka č.3.....	35
Graf 13: ZŠ, otázka č. 4	Graf 14: Gymnázium, otázka č. 4.....	36
Graf 15: SOŠ, otázka č. 4	Graf 16: SOU, otázka č. 4.....	36
Graf 17: ZŠ, otázka č. 5	Graf 18: Gymnázium, otázka č. 5.....	37
Graf 19: SOŠ, otázka č. 5	Graf 20: SOU, otázka č. 5.....	37
Graf 21: ZŠ, otázka č. 6	Graf 22: Gymnázium, otázka č. 6.....	38
Graf 23: SOŠ, otázka č. 6	Graf 24: SOU, otázka č. 6.....	38
Graf 25: ZŠ, otázka č. 7	Graf 26: Gymnázium, otázka č. 7.....	39
Graf 27: SOŠ, otázka č. 7	Graf 28: SOU, otázka č. 7.....	39
Graf 29: ZŠ, otázka č. 8	Graf 30: Gymnázium, otázka č. 8.....	40
Graf 31: SOŠ, otázka č. 8	Graf 32: SOU, otázka č. 8.....	40
Graf 33: ZŠ, otázka č. 9	Graf 34: Gymnázium, otázka č. 9.....	41
Graf 35: SOŠ, otázka č. 9	Graf 36: SOU, otázka č. 9.....	41
Graf 37: ZŠ, otázka č. 10	Graf 38: Gymnázium, otázka č. 10.....	42
Graf 39: SOŠ, otázka č. 10	Graf 40: SOU, otázka č. 10.....	42
Graf 41: ZŠ, otázka č. 11	Graf 42: Gymnázium, otázka č. 11.....	43
Graf 43: SOŠ, otázka č. 11	Graf 44: SOU, otázka č. 11.....	43
Graf 45: ZŠ, otázka č. 12	Graf 46: Gymnázium, otázka č. 12.....	44
Graf 47: SOŠ, otázka č. 12	Graf 48: SOU, otázka č. 12.....	44
Graf 49: ZŠ, otázka č. 13	Graf 50: Gymnázium, otázka č. 13.....	46
Graf 51: SOŠ, otázka č. 13	Graf 52: SOU, otázka č. 13.....	46
Graf 53: ZŠ, otázka č. 14	Graf 54: Gymnázium, otázka č. 14.....	47
Graf 55: SOŠ, otázka č. 14	Graf 56: SOU, otázka č. 14.....	47
Graf 57: ZŠ, otázka č. 15	Graf 58: Gymnázium, otázka č. 15.....	48
Graf 59: SOŠ, otázka č. 15	Graf 60: SOU, otázka č. 15.....	48
Graf 61: ZŠ, otázka č. 17	Graf 62: Gymnázium, otázka č. 17.....	50
Graf 63: SOŠ, otázka č. 17	Graf 64: SOU, otázka č. 17.....	50

Graf 65: ZŠ, otázka č. 18	Graf 66: Gymnázium, otázka č. 18.....	51
Graf 67: SOŠ, otázka č. 18	Graf 68: SOU, otázka č. 18.....	51
Graf 69: Celková úspěšnost.....		52
Graf 70: Porovnání úspěšnosti u hodnocených odpovědí		53

Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník k empirické části

FINANČNÍ GRAMOTNOST ŽÁKŮ 9. TŘÍDY ZŠ / 3. ROČNÍKU SŠ

Vážené respondentky, vážení respondenti,

chtěla bych Vám touto cestou velice poděkovat za Váš čas strávený vyplněním tohoto dotazníku, který poslouží jako základ mé bakalářské práce z pedagogiky.

Vyplnění dotazníku zabere cca 10 minut. Vaše odpovědi jsou anonymní a budou použity pouze k určeným účelům.

Úvodní otázky obecné

- 1) Jsem:
 - a. Žena
 - b. Muž
 - c. Ani jedno z uvedených

- 2) Kolik je ti let?
 - a.

- 3) Ve kterém druhu studia jsi?
 - a. Základní škola
 - b. Střední odborné učiliště
 - c. Střední odborná škola
 - d. Gymnázium

- 4) Jaké je nejvyšší vzdělání, kterého dosáhla tvá matka?
 - a. Nedokončila základní školu
 - b. Ukončila základní školu
 - c. Ukončila střední školu nebo učební obor bez maturity
 - d. Ukončila střední školu nebo učební obor s maturitou
 - e. Ukončila vyšší odbornou školu nebo konzervatoř
 - f. Ukončila vysokou školu (např. tituly Bc., Mgr., Ing., MUDr., PhDr., RNDr.)
 - g. Získala na vysoké škole vědecký titul (PhD., ThD., CSc., apod.)

- 5) Jaké je nejvyšší vzdělání, kterého dosáhl tvůj otec?
 - a. Nedokončil základní školu
 - b. Ukončil základní školu
 - c. Ukončil střední školu nebo učební obor bez maturity
 - d. Ukončil střední školu nebo učební obor s maturitou
 - e. Ukončil vyšší odbornou školu nebo konzervatoř
 - f. Ukončil vysokou školu (např. tituly Bc., Mgr., Ing., MUDr., PhDr., RNDr.)
 - g. Získal na vysoké škole vědecký titul (PhD., ThD., CSc., apod.)

- 6) Setkal/a jsi se v nějakém předmětu s tématem finanční gramotnosti?
- Ano
 - Ne
- 7) Pokud jsi se s tématem finanční gramotnosti již setkal/a, v jakém předmětu to bylo?
-
- 8) Řeší se ve vaší domácnosti finance a rodinný rozpočet?
- Ano
 - Ne
 - Nevím

Základní pojmy finanční gramotnosti

- 9) Peníze do oběhu vydává:
- Stát
 - Česká mincovna
 - Česká národní banka
- 10) Bezhotovostní peníze máme uložené:
- Na bankovním účtu
 - V peněžence, kam patří všechny peníze
 - V domácím či bankovním sejfů
- 11) Pro každodenní placení je vhodný:
- Spořicí účet
 - Účet stavebního spoření
 - Běžný účet
- 12) Je tento výrok pravdivý? *Debetní kartu mohou čerpat do mínusu.*
- Ano
 - Ne
- 13) Co to znamená hrubý příjem?
- Jedná se o peněžní odměnu za práci, která je zaměstnanci vyplacena
 - Jedná se o částku, která člověku zůstane po zaplacení všech účtů
 - Jedná se o peněžní odměnu za práci před zdaněním a jinými odpočty
- 14) Pokud chci měnit české koruny za libry v hotovosti v ČR, zajímá mě:
- Deviza nákup
 - Valuty prodej
- 15) Jaký má inflace obecně vliv na ceny?

- a. Roste většina cen v dané ekonomice (kupní síla)
 - b. Klesá většina cen v dané ekonomice (kupní síla)
 - c. Zvyšuje se reálná hodnota peněz
- 16) Co znamená označení p.a.?
- a. Roční úroková sazba
 - b. Míra inflace
 - c. Měsíční úroková sazba
- 17) Co to znamená zúročení peněz uložených v bance?
- a. Peníze každým dnem ztrácí svou hodnotu
 - b. Za uložení peněz musím bance vyplácet úroky
 - c. Za nějakou dobu budu mít na účtu více peněz, než jsem tam vložil/a
- 18) Čím je pro spotřebitele důležitá zkratka RPSN (Roční procentní sazba nákladů)?
- a. Toto číslo nám ukáže, kolik dostaneme pouze na úrocích za jeden rok
 - b. Toto číslo vyjadřuje celkové náklady, které je spotřebitel povinen zaplatit věřiteli za poskytnutý úvěr za jeden rok
 - c. Toto číslo není důležité a věřitel nemá povinnost jej uvádět
- 19) Co znamená pojem jistina?
- a. Základní peněžní částka, která byla půjčena a která nezahrnuje úroky
 - b. Peněžní částka, která byla půjčena a která již zahrnuje úroky
 - c. Jistá investice do podílových fondů

Otázky zjišťující postoj k financím

- 20) V jaké situaci je podle tebe vhodné si půjčit peníze?
- a. Když plánujeme dovolenou do zahraničí
 - b. Při koupi nemovitosti
 - c. Při koupi auta
 - d. Jiné:
- 21) Považuješ za důležité si již v brzkém věku zřídit penzijní připojištění?
- a. Ano, vytváření vlastních zdrojů na penzi je důležité
 - b. Ne, myslím si, že mi budou stačit příspěvky na důchod od státu
 - c. Jiné:
- 22) Pokud bys vlastnil/a velký obnos peněz, co bys s nimi pravděpodobně udělal/a?
- a. Užil/a bych si je, dokud je mám
 - b. Vložil/a bych je na spořicí účet a šetřil/a bych
 - c. Investoval/a bych je
 - d. Jiné:

Praktické úkoly

- 23) Pokud mi někdo odcizí platební kartu, musím ji co nejrychleji:
- Najít, prohledám všechna místa, kde jsem byl/a, zda ji dotyčný někde nepohodil
 - Zablokovat, zavolám do banky a nahlásím její odcizení + oznámím to i Policii ČR
 - Zavolám do banky a nechám si zřídit novou platební kartu

24) Prohlédni si uvedený graf a odpověz na otázky pod grafem.⁶⁵

- a. Co vyjadřuje uvedený graf?

.....

- b. Ve kterém období byl kurz eura vůči koruně nejvyšší?
Prosím zakroužkuj svou odpověď přímo v přiloženém grafu.

25) Průměrná mzda zaměstnance vzrostla o 2 %, míra inflace je 1,5 %. Jeho reálné příjmy:

- Zůstaly stejné
- Snížily se
- Zvýšily se

26) Když si vezmu úvěr ve výši 200 000 Kč s úrokovou sazbou 2 % p.a., kolik celkem zaplatím bance, když úvěr po jednom roce splatím?

- 202 000 Kč
- 204 000 Kč
- 208 000 Kč

⁶⁵kurzycz, *Kurz Eura, Euro EUR, aktuální kurzy koruny a měn* [online]. [cit. 2021-05-10]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/kurzy-men/nejlepsi-kurzy/EUR-euro/>

Pojmy:

Rodinný rozpočet = plán finančního hospodaření domácnosti, přebytek/schodek/vyrovnaný rozpočet

Běžný účet = naše peněženky, máme na nich uložené peníze, které účtem z velké části jen protékají. Přijdou, odejdou. Co se zachytí, zůstává na pospas inflaci. Proto by na běžném účtu mělo být opravdu jen minimum prostředků navíc.⁶⁶

Účet stavebního spoření = původní funkcí stavebního spoření byla podpora rozvoje bydlení. Státní podpory, které byly na stavební spoření poskytovány, byly nadprůměrné, a to i přesto, že nebylo nutné využít naspořené peníze účelově (tedy na bydlení). Nyní to má každá stavební spořitelna jinak. Avšak pro efektivní využití stavebního spoření je důležitá volba výše cílové částky.⁶⁷

Spořicí účet = spořicí účty jsou přesně ty produkty, na které je vhodné přesouvat „peníze navíc“ z běžných účtů. Jde především o tzv. pohotovostní peníze, tedy rychle dostupnou rezervu. Peníze na spořicím účtu alespoň mírně ochráníme před inflací, jelikož úročí peníze více než běžný účet.⁶⁸

Debetní karta = karta, kterou vybíráme či platíme peníze, které na účtu máme reálně k dispozici, pokud není zřízen kontokorent.⁶⁹

Kreditní karta = zvláštní typ úvěru, kdy banka vydá klientovi kreditní kartu, se kterou může klient z bankomatu vybrat peníze, které si takto půjčí. Dále může držitel karty platit v obchodě a zároveň pořizuje tento nákup na dluh.⁷⁰

Deviza nákup = představují cizí měnu na účtech (princip podobný jako u kurzu valuta nákup níže).⁷¹

Valuty prodej = představují cizí měnu v hotovosti, pokud chceme ve směnárně vyměnit českou měnu za cizí měnu, banka k výpočtu ceny této transakce použije „kurz valuta prodej“. Valutový kurz, protože se jedná o operaci s pohotovými peněžními prostředky, prodej proto, že tuto měnu klientovi prodává. Pokud vyměňujeme přebytečnou cizí měnu za české koruny zpět, banka k výpočtu ceny použije „kurz valuta nákup“.⁷²

Inflace = proces, kdy dochází k růstu cen, ale nedochází ke stejnému růstu mezd a důchodů, a tím klesá možnost, pořizovat si za tyto příjmy lidí stejný objem zboží a služeb.⁷³

Zkratka p.a. = z latiny „per annum“ = „za rok“, jedná se o sazbu úročení za rok, tzn. za dvanáct měsíců uložení vkladu nebo čerpání úvěru.⁷⁴

Zkratka RPSN = roční procentuální/procentní sazba nákladů. Je vyšší než úroková sazba, jelikož v sobě obsahuje všechny náklady, které s úvěrem vznikají. Tedy např. platbu za

⁶⁶ KOCIÁNOVÁ, Helena. *Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co Vás neměl kdo naučit*. str. 16.

⁶⁷ Tamtéž, str. 29-30.

⁶⁸ Tamtéž, str. 18.

⁶⁹ BERTL, Ivan. *Finanční gramotnost jako nástroj sociální adaptace a příležitost k překonání negativních důsledků sociálních problémů*. str. 93

⁷⁰ Tamtéž, str. 93

⁷¹ Tamtéž, str. 98

⁷² Tamtéž, str. 98

⁷³ Tamtéž, str. 88

⁷⁴ Tamtéž, str. 97

správu, vedení účtu, poplatků za zřízení apod., to vše rozpočítáno na celou dobu splácení a přepočteno na jeden kalendářní rok.⁷⁵

Jistina = část sumy, kterou si dlužník půjčil.⁷⁶

Správné odpovědi:

- 9) c.
- 10) a.
- 11) c.
- 12) b.
- 13) c.
- 14) b.
- 15) a.
- 16) a.
- 17) c.
- 18) b.
- 19) a.

20) – 22) – neexistuje správná odpověď

- 23) b.
- 24) Kurz měn/Valutový kurz (vydaný Českou národní bankou),
konkrétně kurz eura vůči české koruně
Nejvyšší byl v rozmezí od 1.3.2020 do 1.4.2020
- 25) c.
- 26) b.

Ještě jednou Vám děkuji za spolupráci. Pokud byste měli nějaké dotazy či připomínky, můžete mi napsat na email: domikubcova98@gmail.com

⁷⁵ KOCIÁNOVÁ, Helena. *Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co Vás neměl kdo naučit.* str. 70.

⁷⁶ BERTL, Ivan. *Finanční gramotnost jako nástroj sociální adaptace a příležitost k překonání negativních důsledků sociálních problémů.* str. 93